

K R Á S A N A Š E H O D O M O V A

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

PODZIM/ZIMA 2007

ROČNÍK VII (49)

**Rozhovor
s RNDr. Karlem Hudcem**

**Lesík
Opičák**

**Kosení luk
v Podorlicku**

Bílé Karpaty

je snahou lidí, kteří *Krásu našeho domova* připravují, aby nesloužila pouze ke čtení, ale i jako inspirace, či přímo pobídka k nějaké aktivní činnosti.

Takovouto aktivitou je například soutěž *Živá zahrada*, se kterou se setkáváte pravidelně ve stejnojmenné rubrice. Máte-li zájem porovnat svoji zahradu s ostatními, stačí vyplnit a odeslat návratku, kterou naleznete v příloze uprostřed čísla.

Na jaře příštího roku proběhne velké mapování čejek. Více se o něm dozvíte v článku Dana Křenka na str. 2. Budeme velice rádi, zašlete-li nám i svá pozorování. Čím více dat se nám podaří shromáždit, tím větší budou mít čejky šanci na záchranu.

Do třetice dnešních „návrtek“ naleznete uprostřed časopisu i malý dotazník, týkající se programu *Zelená karta*. Objekty, které můžete v rámci tohoto programu ČSOP se slevou navštívit, vám v *Krásě našeho domova* pravidelně představujeme. Nyní by nás zajímalo, jak sami tuto možnost využíváte, a jaké byste měli představy o dalším rozvoji programu, aby byl pro vás ještě přínosnější.

Veškeré tyto návratky samozřejmě naleznete i v digitální podobě na www.csop.cz.

Přeji hodně štěstí při oživování zahrad, hodně úspěchů při pozorování čejek a hodně příjemných chvil se Zelenou kartou.

Honza Moravec

	SLOVO PŘEDSEDY	1
	CHRÁNÍME PŘÍRODU	
	ČEJKA CHOCHOLATÁ – SILNĚ UBÝVAJÍCÍ DRUH! (D. KRĚNEK)	2
	NĚKOLIK POSTŘEHŮ ZE SEČENÍ LUK (D. ČÍP)	4
	OPIČÁK (K. MORÁVKOVÁ, J. MORAVEC)	7
	KRAJINA A LIDÉ	
	BÍLÉ KARPATY (J. W. JONGEPIER)	8
	ALEJ BŘEZOVÁ, NARÁZ VYSÁZENÁ (L. BÍLEK)	11
	BEAUFORTSKÉ ALPINUM (J. ŠINDELÁŘ, P. ŠINDELÁŘ, N. SOCHOROVÁ)	12
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA	
	BRAMBOROVÁ SLAVNOST (J. MORAVEC)	14
	SMYSLOVÉ VNÍMÁNÍ PŘÍRODY (J. VRTIŠKA)	16
	KRAJ BLANICKÝCH RYTÍŘŮ (P. PEŠOUT, K. KRÍŽ, P. ZAPLETAL)	18
	OKÉNKO DO HISTORIE	
	ZAHRÁDKY	19
	PRO DĚTI	
	VÍTE, CO DĚLAJÍ V ZIMĚ? (J. NOVÁKOVÁ, M. HAUSNEROVÁ)	20
	ŽIVÁ ZAHRADA	
	PTAČÍ KOLO ŽIVÉ ZAHRADY – JAK NA TO? (P. N. STÝBLO)	22
	ROZHOVOR S RNDR. KARLEM HUDCEM	
	O PTAČTVU A O DIVADLE	24
	NAUČNÉ STEZKY	
	ZA LESNÍ NAUČNOU STEZKOU DO SEDMIHOŘEK (L. BÍLEK)	26
	NAUČNÉ STEZKY A PROGRAM „BLÍŽ PŘÍRODĚ“ (Z. SÝKOROVÁ)	27
	ZELENÉ PARAGRAFY	
	NOVINKY V PRÁVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	
	(M. DAMOHORSKÝ, P. HUMLÍČKOVÁ)	28
	ZELENÁ KARTA	
	HVĚZDÁRNA VSETÍN (P. SVOZIL)	29
	NAŠE ČINNOST	
	MOZAIKA	30
	ČSOP VYDAL	31
	STALO SE	32

FOTO NA OBÁLCE JAN MORAVEC/ Podzim na Opičáku

Krásu našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody

První číslo *Krásy našeho domova* vyšlo v roce 1904. Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání obnoveno v roce 2001.

podzim/zima 2007 – ročník 7. (49.)

Vychází dvakrát ročně. Cena 40 Kč, pro členy ČSOP zdarma.
Předplatné 80 Kč za rok – objednávky přijímá redakce.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP – redakce KND
Uruguayská 7
120 00 Praha 2
telefon: 222 516 115, 222 511 494
e-mail: knd@csop.cz,
web: www.csop.cz

Redakční práce: Jan Moravec
Grafická úprava: Jana Štěpánová
Korektury: Alexandra Králová

Redakční rada: Libor Ambrozek, Pavel Bureš, Martin Dušek,
Jan Eichler, Jan W. Jongepier, Pavel Pešout, Ladislav Ptáček,
Bohumil Reš, Petr Stýblo, Dalibor Zachoval (předseda),
Václav Záruba

Tisk: REPROPRINT PRAHA

Uzávěrka tohoto čísla: 31. 10. 2007

Příspěvky do příštího čísla zasílejte na adresu redakce do
31. 1. 2008.

Inzerce přijímá redakce.

Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků
odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit
a stylisticky upravovat. Nevyžádané rukopisy a obrazový
materiál se nevracejí. Příspěvky jsou publikovány bez
nároku na honorář.

ISSN 1213-5488

evidenční číslo MK ČR: E 12567

VÁŽENÍ PŘÁTELE!

V tomto roce nás v tichosti mívá výročí, o kterém jsem přesvědčen, že bychom si ho měli připomenout. Je tomu totiž již 10 let, co si ČSOP definoval tři základní směry svých ochranných aktivit. Jde o národní programy Ochrana biodiverzity, Místo pro přírodu a Národní síť záchranných stanic.

Tehdy v roce 1997 bylo vedení Svazu v nelehké situaci. Skončila totiž šestiletá smlouva s Ministerstvem životního prostředí, na jejímž

základě dostával Svaz finance na činnost ústředí i na projekty základních organizací. Nutno podotknout, že toto „zajištěné“ financování umožnilo nejen realizaci mnoha dobrých terénních projektů, ale i určité zpoždění ústředí a neochotu získávat prostředky i z jiných než státních zdrojů. Vždyť například v roce 1996 tvořily státní prostředky téměř 89% všech příjmů Ústřední výkonné rady ČSOP! Uzavření tohoto takřka jediného finančního zdroje mohlo tedy ohrozit další fungování celého Svazu. Že k tomu nedošlo je zásluhou především Pavla Pešouta, tehdy nově kooptovaného člena ÚVR, a tehdejších pracovníků kanceláře ÚVR. Ti se pokusili vybrat nejkvalitnější ochranné aktivity našich základních organizací a sjednotit je do jednoho rámce s jasnými pravidly zaručujícími jejich průhlednost, srozumitelnost i odbornou úroveň. Tak vznikly programy Ochrana biodiverzity a Národní síť záchranných stanic (původně Národní síť stanic pro handicapované živočichy). Při tvorbě třetího národního programu ČSOP – programu Místo pro přírodu – autoři nevycházeli ze stávajících činností, protože získávání vlastnických a jiných práv k pozemkům bylo tehdy i v ČSOP ještě v plenkách. Spíše na základě zkušeností moderních ochranných organizací na Západě a prvorepublikových aktivit okrašlovacích spolků nasměrovali Svaz a jeho prostřednictvím i mnohé jiné neziskovky do oblasti, která se v ochraně přírody dnes určitě jeví jako nejperspektivnější.

Díky jasnému definování těchto tří programů jsme směle mohli požádat MŽP o další, tentokrát již účelově vázanou podporu, a mohli jsme oslovit i další partnery, jakými jsou Lesy České republiky, Česká spořitelna, Metrostav, RWE Transgas Net a v neposlední řadě prostřednictvím sbírek Místo pro přírodu a Zvíře v nouzi i veřejnost.

Je dobře, že se daří všechny tyto programy dále rozvíjet a z kvalitovat a do jejich řízení zapojovat stále více odborníků, dávno už ne jen z ČSOP, nýbrž i z řady partnerských organizací a institucí. Je rovněž dobře, že se postupem času tyto programy otevřely i pro nevládky stojící mimo strukturu ČSOP. Jestliže v roce 1997 dostaly tyto programy do názvu slovo „národní“, je dnes možné konstatovat, že se národními vskutku staly. ☺

Libor Ambrozek
předseda ČSOP

Libor Ambrozek

Čestná rada ČSOP: RNDr. Libor Ambrozek, Ing. Ivan Dejmal, PhDr. Petr Dolejský, Doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc., prof. Ing. Jan Jeník, Dr. Constantin Kinský, Čestmír Klos, RNDr. Jiří Kulich, RNDr. Jan Květ, CSc., RNDr. Ladislav Miko, Ph.D., JUDr. Slavomír Mičoch, prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., Zuzana Norisová, Ing. Jiří Oliva, RNDr. František Pelc, Ing. Pavel Pešout, PhDr. Přemek Podlaha, Stanislav Rampas, RNDr. Jiřka Seitlová, Ing. Jaroslav Ungerma, CSc., Ing. František Urban

Čejka chocholáta – silně ubývající druh!

Ještě donedávna patřila čejka chocholáta k běžným ptákům zemědělské krajiny.

TEXT DANIEL KŘENEK
FOTO LESZEK MADZIA

Její typickým hnízdním prostředím byly mokré louky zejména v nivách řek a kolem rybníků. Kromě luk se hnízdním prostředím stala i obdělávaná pole, kde si nejvíce vybírá oraniště nebo jařiny. Na polích preferuje místa, kde po tání sněhu vznikají kaluže nebo je alespoň

půda silně podmáčená, případně čejky hnízdí v blízkosti různých mokřin. Pokud nejsou na polích žádná podmáčená místa, vyhledávají čejky i hnojště. V nich se často drží voda a samy o sobě představují dobrý zdroj potravy. Tou jsou drobní bezobratlí živočichové, které ptáci sbírají na povrchu i pod povrchem půdy.

Mizející symbol jara

Čejka je prvním symbolem jara. Na naše území začíná přilétat již v únoru. První snůšky se objevují v březnu a nejvíce párů hnízdí začátkem dubna. Jako naši ostatní bahňáci snášejí zpravidla 4 vejce, z nichž se asi po 21–29 dnech líhnou mláďata. Po vylíhnutí se mláďata rozlézají po okolí.

Od roku 1982 zaznamenal tento druh silný pokles až o 90% populace. Svůj podíl viny má i lov na zimovištích, hlavní příčinou je však rozorávání mokřin nebo naopak jejich zarůstání a způsob obhospodařování polních kultur. Hnízda umísťuje čejka tak, aby měla dobrý rozhled a v případě blížícího se predátora mohla hnízdo včas opustit. Louky, kde je již na jaře vyšší travní porost či hodně stařiny, obsazuje jen velmi zřídka a mokřin s nízkým travním porostem je stále méně. Právě následkem úbytku mokřin hnízdí v současné době významná část populace na polích, a to především na oraništích, kde má dobrý rozhled. Bohužel zde dochází nejvíce ke ztrátám na snůškách. Koncem března a v první polovině dubna sedí většina párů na vejcích a zrovna v této době vrcholí i zemědělské práce. Nejvíce hnízdo je zničeno při vláčení oranišť.

Jednou z možností, jak čejce pomoci, je najít hnízda nebo vytipovat plochu, kde se hnízda koncentrují a pokusit se dohodnout se zemědělci, aby při vláčení tato místa vynechali.

Potřebujeme data!

Další možností jejich ochrany je vytvoření agroenvironmentálního programu speciálně pro čejku na polních kulturách. V současné době je agroenvironmentální program pro bahňáky zaměřen pouze na travní porosty, takže pokryje jen zanedbatelnou část čejčích hnízdišť. Aby však mohl být podán návrh na vytvoření nového agroenvironmentálního programu zaměřeného speciálně na tento druh, je třeba získat dostatek kvalitních terénních dat, která by prokázala jeho opodstatněnost.

Z uvedených důvodů byla na rok 2008 v rámci programu ČSOP Ochrana biodiverzity, podprogramu „Ptáci zemědělské krajiny“, vybrána čejka jako prioritní druh.

Cílem je získání maximálního množství údajů nejen o hustotě hnízdní

populace v jednotlivých zkoumaných územích, ale především o samotných hnízdištích. Důležité jsou informace o druhu polní kultury, přítomnosti a rozsahu mokřin, hnojišť, kaluží, příp. dalších prvků, které by mohly mít vliv na kvalitu biotopu.

Velmi důležité je sledovat způsoby hospodaření, které přímo ovlivňují hnízdičtí páry. Týká se to především předsetových prací jako je orba, vláčení, ale také vlastní seti, popř. ošetřování již stávajících polních kultur. Zde je nutné co nejpodrobněji zaznamenat, jak se tyto práce projeví na úspěšnosti hnízdění, do jaké míry došlo ke zničení hnízd, zda ptáci lokalitu opustili nebo se pokusili o náhradní snůšku, popř. jak bylo druhé hnízdění úspěšné.

Jedním z faktorů ohrožujících populace čejek jsou jarní polní práce.

FOTO: MARTIN LÍPA

Agroenvironmentální programy

jsou státními dotačními tituly, jejichž cílem je podpořit takové způsoby hospodaření na zemědělské půdě, které jsou ve shodě s ochranou a zlepšováním životního prostředí a krajiny. Při využití těchto dotačních titulů je zemědělcům hrazen ušlý příjem, který vzniká zvýšenými náklady plynoucími ze závazku na dodržení příslušného způsobu hospodaření.

Aby byla data dobře vyhodnotitelná, byly pro jejich sběr vyhotoveny speciální karty. Teprve až po zhodnocení dostatečného množství informací můžeme přesvědčivě stanovit nejzávažnější ohrožující faktory a navrhnout účinná opatření, která by mohla zmírnit, a snad i zastavit, tento nežádoucí populační trend.

Zůstane čejka v naší krajině?

Některé na prostředí náročnější druhy bahňáků z naší krajiny již zmizely, u dalších se početnost pohybuje na velmi nízké úrovni. Čejka se jako jeden

Podprogram Ptáci zemědělské krajiny

Ptáci zemědělské krajiny jsou jedním z tradičních podprogramů Národního programu ČSOP Ochrana biodiverzity. V rámci tohoto (pod)programu je prováděno mapování a monitoring populací vybraných ptačích druhů, na základě kterého se vytváří systém doporučení pro zlepšení jejich životních podmínek v zemědělské krajině. Kromě čejky jsou to především chřástal polní (celosvětově ohrožený druh), koroptev polní, křepelka polní (silně ohrožený druh), pěnice vlašská (silně ohrožený druh), tuhýk obecný, bramborníček černohlavý, bramborníček hnědý, strnad luční (kriticky ohrožený druh) a tuhýk šedý. V rámci mapování je sledována početnost párů ve sledovaném

území, její vyhodnocení, srovnání s předchozími léty a sestavení podkladů pro případný management druhů ve vybraném území a při realizaci agroenvironmentálních programů. V rámci tohoto programu se neprovádějí kroužkování ptáků a přímá kontrola hnízd (spojená s rušením ptáků). Součástí programu jsou i návrhy a případné realizace konkrétních ochrannářských opatření na zlepšení hnízdních podmínek či stavu hnízdních lokalit těchto druhů.

Bližší informace rád poskytne odborný garant programu (kontakt na konci článku). Stručné anotace již realizovaných projektů naleznete na www.csop.cz v sekci „Ochrana biodiverzity“.

z mála druhů v krajině udržela poměrně dlouho, ale silně klesající populační trend nedává do budoucna příliš optimistické vyhlídky. Problémem je, že dosud není zařazena mezi zvláště chráněné druhy živočichů a prosazování ochrannářských opatření bude o to složitější.

Pokud Vám není osud tohoto krásného bahňáka lhostejný a máte zájem podílet se na jeho ochraně, pomozte při získávání cenných informací. Mapovací kartu naleznete v příloze

tohoto čísla KND a též na webu ČSOP www.csop.cz. ☒

Autor je odborným garantem programu ČSOP „Ptáci zemědělské krajiny“. Kontakt – tel.: 776 322 719, e-mail: dendrocopos@seznam.cz.

Čejku lze poznat snadno díky výraznému černobílému zbarvení, nápadné chocholce na hlavě i díky jejímu naříkavému volání, které ji vysloužilo lidové pojmenování „knihora“.

Hnízdo čejky chocholáta – čtyři kropenatá vajíčka uspořádaná do typického pravidelného „kříže“.

Několik postřehů ze sečení luk v podhůří Orlických hor

Tak jako ostatně každý rok i v létě roku 2007 tradičně kosili členové a příznivci ČSOP JARO Jaroměř louky v povodí říčky Olešenky. Chtěli bychom čtenářům trochu přiblížit atmosféru pracovních táborů a přidat pár dobrých rad.

TEXT DAVID ČÍP FOTO ARCHIV ZO ČSOP JAROMĚŘ

A si nejpracovanější ruční kosení květnatých luk se každoročně koná na území Bílých Karpat. Ovšem louky se v různém rozsahu sečou i v jiných částech České republiky. Naše základní organizace již od roku 1989 řadí zejména v širokém okolí říčky Olešenky, která pramení na severním úpatí východočeských Orlických hor. Kromě řady ochranných bestsellerů, jako rosnatka okrouhlostá, vachta třílístá či kosatec sibiřský, zde rostou i další klenoty,

Ruční kosení znamená pro řadu lidí romantiku, aktivní pohyb v přírodě, udržování tradice. Kosení je také záležitostí společenskou. A pro louku nesporně jedním z nejpřirozenějších způsobů údržby.

např. vstavač osmahlý a mužský, mečík střechovitý, tolíje bahenní, ostřice dvoumužná, ostřice Davalova, ostřice příbuzná a řada jiných. Neměli bychom však zapomínat ani na živočichy, kteří mají na loukách svůj domov. Ať už se jedná třeba o „naturové“ modrásky bahenní či další motýly, čolky horské nebo včelojedy lesní, kteří nad našimi hlavami často vyhlížejí svoje vosí pochoutky.

Proč se vlastně louky sečou

Na louce, která je ponechána ladem, se mění její druhové složení a pestrost, postupně převládají konkurenčně silné rostliny rozpínavého vzrůstu, které méně zdatné druhy časem umoří. Po pár letech se začnou objevovat semenáčky dřevin a za pár desetiletí je z louky les. To se na první pohled může zdát jako správné a zcela přirozené řešení. Konečně člověk do přírody nezasahuje (v tomto případě kosou a hráběmi), ale ponechává vše na přírodě, aby si sama našla svoji někdejší panenskost a nedotčenost. Jenže zdání klame...

Dokud nebude ladem ponechána ucelená plocha o rozloze alespoň Šumavy, kde místo lidí budou pobíhat jen pratuři a tarpani (předchůdci koní a domácího skotu vyhubení člověkem), spolu se zubry, losy a bobry, není možné hovořit o stoprocentní přirozenosti. Tato vesměs vyhubená zvířata spolu s dalšími přírodními činiteli, drženými dnes lidmi na uzdě, totiž před příchodem člověka udržovala i ve zdánlivě zcela zalesněné krajině místa přirozeného bezlesí. Bezlesé plochy navíc nebyly ovlivňovány úděsným přílivem živin, které člověk do přírody zanáší, o dalších lidských faktorech ani nemluvě.

Z tohoto důvodu je tedy zdánlivě „protipřírodní“ chování ochránců přírody s kosou, pilkou či ovcí za zády naopak pokusem o alespoň chabou náhradu přírodních procesů.

Program dne

Kosení luk realizujeme formou letních pracovních táborů a brigád pro přírodu. Noví sekáči a sekačky se rekrutují převážně z řad středoškolských a vysokoškolských studentů. Tak jako za starých časů jsou louky koseny ručně za pomoci kosy a brousku. Letití sekáči (někteří takoví dokonce každoročně jezdí již přes patnáct let) sečou po boku úplných nováčků, kteří však po dvou dnech praxe sečou stejně výkonně.

Hlavním organizátorem práce a zábavy je počasí. Za hustého deště, bouře či sněhové vánice, stejně tak jako za poledních hřív, se nepracuje. Pokud však ranní sluníčko šimrá příjemně na nose, studená rosa se postupně mění na lehký

Tábor v digitální podobě

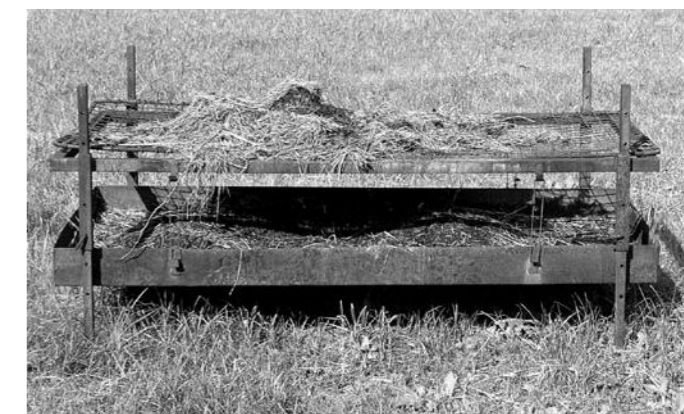
Letošní tábor se nám podařilo dokonce i zfilmovat. Použili jsme k tomu obyčejná digitální zařízení jako fotoaparát a MP3 přehrávače (s funkcí diktafonu) a materiál zpracoval náš člen Roman Kalous. Nejvíce film po duši pohladí asi přímo účastníci, přesto předpokládáme, že něco takového může oslovit řadu potenciálních zájemců o ochranu přírody v budoucnu. Je sice ke stažení na našem webu <http://jarojaromer.cz/doc/olesenka2007.wmv>, ale promítat ho budeme i v areálu naší Záchrané stanice v Jaroměři během akce Vánoce pro zvířátka, kam tímto všechny srdečně zveme.

přízemní opar a vzduch je provoněn vůní trávy, vězte, že není lepšího pocitu, než vnořit ostrou kosu do vlhké trávy, zatnout všechny svaly a elegantně ukrajovat ze zeleného pažitu podhorské louky. To vše za doprovodného kráčení ořešníka kropanatého, kolorováno občasným přelétnutím černého čápa, včelojeda, ledňáčka nebo klínatky rohaté.

Pracuje se většinou pouze dopoledne, od snídaně do oběda. Po kulinářských hodech z nefalšované polní kuchyně a odpolední siestě je vymezen čas pro všemožnou zábavu. Účastníci tábora vyrážejí s našimi průvodci na výlety do nedalekého Polska na rozlehlá rašeliniště, ale i na unikátní skalničkářský zázrak v Sedloňově nebo na některou z místních pevností.

Takřka neustále jsou přítomni i odborníci přes přírodu, kteří ochotně nenásilnou formou rozšiřují znalosti přítomných v oblastech botaniky, herpetologie, ornitologie, entomologie a dalších přírodních oborů. Když počasí a čas dovolí, jsou odchyťováni a kroužkováni ptáci či určováni na chvilku polapené vážky, žáby, ještěři, netopýři a jiná havěť.

Po vydatné večeři si pak účastníci tábora mohou pro radost z pohybu zahrát fotbálek na nakloněné rovině, vydovářet se při hře na schovávanou nebo okusit večerní hygienu v nefal-

Jeden z „Velkojaroměřských zlepšováků“ – Pekelný rošt.

šovaném potoce. Avšak ti největší labužníci si počkají, až se při večerním ohni, za zpěvu písní doprovázených brnkáním na kytaru či hrou na harmoniku, flétnu nebo mandolínu, do červena rozpálí kameny na řádné noční indiánské saunování. Patříčně vysaunován a mírně omámen ovocným vínem uléhá pak každý řádný Olešenkář pod noční oblohu, aby za praskání usínajícího ohně pozoroval hvězdy a těšil se na další skvělý den.

Pár rad závěrem

Protože se o louky staráme již dlouho (a k naší radosti je to na nich vidět), není divu, že se nám podařilo vymyslet i řadu zlepšováků usnadňujících manipulaci se senem. S těmi, co se nejvíce osvědčily, bychom rádi seznámili i čtenáře Krásy našeho domova.

Zlepšovák I. – Velkojaroměřský Pekelný rošt

Ačkoli se v posledních letech snažíme seno zužitkovat zkompostováním nebo využitím v hospodářství, čas od času jsme

Kosení

Sečení travních porostů patří k „oblíbené“ činnosti řady základních organizací ČSOP i dalších subjektů pečujících o hodnotné přírodní lokality. V naprosté většině však již dnes používají mechanizaci, křovinořezy počínaje, přes různé ruční sekačky až po traktory.

V loňském roce byl vznesen dotaz na ruční kosení mezi pozemkovými spolky. Z téměř 50 organizací se k pravidelnému používání ruční kosy „přiznaly“ tři – kromě zde prezentovaného Velkojaroměřského pozemkového spolku při ZO ČSOP JARO Jaroměř ještě Pozemkový spolek (ZO ČSOP) Kosenka, pořádající tradiční Kosení bělokarpatských luk, a Pozemkový spolek Domov, zřízený ZO ČSOP Jeseník nad Odrou. Několik dalších používá ruční kosu občas, buď jako doplněk na místech, kam se nedá s technikou dostat, nebo jako nouzové řešení, když technika vypoví služby.

Řadu zajímavostí a informací o ručním kosení naleznete na www.kosimesnadno.cz.

nuceni něco spálit. Z tohoto důvodu jsme vymysleli „Pekelný rošt“. Na kovové stojny se položí armovací síť používaná při výrobě železobetonu a pod ni se nainstaluje plechový „pekáč“. Seno na roštu tvořeném armovací sítí daleko lépe hoří (i vhlčí), pokud není hodně mokré, tak při hoření nečoudí. Jestliže je seno dostatečně proschlé, nestačí jeden člověk přikládat. Plechový pekáč zabraňuje vzniku vypálených míst a zároveň zachytává popel, který po vychladnutí využíváme ke hnojení zahrádek. Hlavně je však tímto způsobem zabráněno nežádoucí eutrofizaci kosených luk. Celý rošt je po vychladnutí mobilní a může se přenést na jinou louku.

Zlepšovák II. – Velkojarměřský Motokladkostroj

Přiblížení sena i ze silně podmáčené nebo svažité louky je, za předpokladu existence blízké cesty či alespoň sušší roviny, možné za pomoci „motokladkostroje“. Potřebujete delší lano, kladku, pevnou plachtu, pojízdný automobil, vhodnou „kotvu“ a dva lidi. Začneme tím, že na dostatečně silnou plachtu (my používáme vyřazenou autoplachtu z návěsu kamiónu) přivážeme alespoň na dvou rozích (nejlépe podélně po delších stranách plachty) dlouhé lano. Druhý konec lana protáhneme kladkou a uvážeme za automobil. Kladka se poté ukotví lanem či řetězem v místě, kde chceme seno složit (např. za vhodný strom, elektrický sloup, druhé auto nebo do země zatlučený kolík či tyč). Nyní se již může na plachtu naložit seno a poté začít popojíždět s autem. To táhne pro-

Přivázat plně naloženou fúru může být také velká švanda...

vaz, který vleče plachtu, jejíž směr je usměrňován kladkou. Úhel pohybu plachty lze podle potřeby doladit kolíkem nebo do země zapíchnutými vidlemi, přes které se provaz smýká. V momentě, kdy je seno na místě, dá pomocník znamení řidiči, aby zastavil. Jestliže je na louce přítomno více lidí, je možné auto zastavit dřívě, přičemž se všichni zapřou vidlemi do sena. Řidič popojede a pakliže jsou pomocníci schopni ustát nápor sena, celá kupa se pak svezde s plachty na zem. Nyní nezbyvá než dovézt plachtu k další várce. Při hrabání sena je dobré pamatovat na směr tahání plachty, abyste si nejezdili přes řádky.

Zlepšovák III. – Velkojarměřský Zkorbyhup

Pokud nakládáme seno na korbu nákladního auta či valníku a nemáme k dispozici mechanizaci, která by seno v místě uskladnění složila, hodí se „zkorbyhup“. Potřebujeme alespoň 20 m nejlépe ocelového nebo silného a málo pružného lana (případně řetězu) a dvě karabiny. Lano rozřežeme na čtyři části. První tři díly jsou krátké (musí být o cca 80 cm delší, než je šířka korby), lano, které nám vybuduje, utvoří díl čtvrtý. Na každém konci jednotlivých dílů lana vytvoříme pevné oko. Seno naložíme nejprve tak, aby bylo zároveň s horní hranou postranic korby. Poté přes seno a korbu položíme tři krátká lana, jejichž konce s oky visí volně z korby k zemi. První lano leží v první třetině, další v druhé, poslední v třetí třetině nákladu. Nyní doložíme obvyklou fúru a přejedeme na místo určení. Zde sklopíme postranice a vezmeme zbývající nejdelší lano, které v půlce ukotvíme k pevnému bodu (strom, stodola, traktor...). Oba zbývající konce dlouhého lana spojíme pomocí karabin s prvním krátkým lanem na korbě. Následně popojedeme nákladním autem dopředu. Krátké lano přitom stáhne první třetinu nákladu. Po složení první várky pokračujeme stejným způsobem i u zbývající části nákladu. POZOR, nedoporučujeme nahradit krátká lana za dřevěné tyče nebo kovové trubky – tento prototyp se nám už nevyplatil (na silnici jsme při míjení odřeli projíždějící autobus a dodávku). ☒

Autor je předsedou ZO ČSOP JARO Jaroměř.
Kontakt – tel.: 603 847 189, e-mail: coracias@seznam.cz

Opičák

Jednou z lokalit, vykoupených v rámci kampaně Místo pro přírodu, je i lesík zvaný Opičák.

TEXT KVĚTA MORÁVKOVÁ, JAN MORAVEC

Letitý les již jen málo vypovídá o využívání této lokality v minulosti, kdy zde prosperovala cihelna Karla Kaisera. Zanikla za krize ve 30. letech 20. století a jejími stopami jsou dnes jen mechy obrostlé ruiny základů budov a „nebeské rybníčky“ v prohlubních po vytěžené cihlářské hlíně (některé vznikly pravděpodobně i při bombardování libereckého letiště na konci 2. světové války).

Ohrožený život v tůních

Tůně jsou místem rozmnožování několika druhů obojživelníků a také domovem řady vodních bezobratlých živočichů – mimo jiné střechatek či potápníků. Jediným zdrojem vody jsou pro ně deště a zimní sněhová pokrývka. Jílové podloží brání vsakování vody do půdy, díky tomu se v některých pro-

hlubních drží voda celoročně. Přesto jsou tůně dnes nejohroženější součástí Opičáku – obvodové vodoteče odvádějí na jaře přechodně nadbytečnou vodu, která pak velmi chybí v době parného léta. Rizikem jsou i stavební práce v okolí lokality. Průběžně monitorujeme aktuální situaci, veškeré změny, a na rizika upozorňujeme odpovědné pracovníky.

Proč Opičák?

Vedle tůní jsou dnes neodmyslitelnou součástí Opičáku i staré, často bizarně tvarované stromy, které mu daly jeho jméno. Dobu cihelny pamatuje jen několik nejstarších z nich, např. obrovské torzo topolu černého při střední pěšině napříč lesíkem. Nádherné jsou i rozložitě vykotlané vrby bílé u jedné z tůní nebo letité střešmchy, lísky, krušiny, duby a javory, často obrostlé mechorosty a lišejníky. Postupně odumírající a tlející stromy se stávají biotopem hub, ale i potravou a úkrytem mnoha skupin hmyzu. I v listí objevíme mnoho druhů členovců, z brouků třeba stěvlíka pižmového.

V říjnu 2007 byla na Opičáku slavnostně otevřena dřevěná pozorovatelna, vybudovaná za finanční podpory firmy RWE Transgas Net. Ta vám umožní nahlédnout do pozoruhodného světa ptačích obyvatel Opičáku, skrytého

FOTO: JAN MORAVEC

Místo pro přírodu

V uplynulém půlroce byl v rámci kampaně Místo pro přírodu vykoupen další pozemek na Ščúrnici (0,5 ha), 8 dalších pozemků na Zázmonicích (1,2 ha) a jedna malá úplně nová mokřadní lokalita v Ospělově na Prostějovsku (0,3 ha).

Díky pokračující podpoře Metrostavu, a.s., jsme se mohli s řadou s vás potkat na dvou velice příjemných Setkáních s dárci (na jaře na Podblanici a na podzim na Zázmonicích) a vydat další dva „miniproduce“ po vykoupených lokalitách (viz str. 31).

Aktuální stav konta kampaně Místo pro přírodu je 354 396,- Kč.

Chcete-li i vy podpořit kampaň Místo pro přírodu, zasílejte své dary na konto 9999922/0800.

v korunách stromů. Budete-li tiší a pozorní, můžete zde spatřit třeba datlům příbuznou žlunu zelenou a šedou či vzácnou žluvu hajní. Nenápadně zde hnízdí i mnozí drobní pěvci, mezi nimi např. několik druhů sýkor (lužní, modřinka, koňadry a babky), brhlíci, pěnkavy nebo lejsci. Najdete tu též kukačku nebo holuba hřivnáče.

Příroda ve městě

Rozmanité společenstvo Opičáku je o to cennější, že leží pouhých pár kilometrů od centra Liberce. Právě sousedství města však představuje pro Opičák a jeho obyvatele největší riziko. Z jedné strany rozvojové plány libereckého letiště, z druhé vznikající obří komerční zóna. Proto se Český svaz ochránců přírody rozhodl Opičák vykoupit. V současné době vlastní jeho větší část (3,85 ha), o výkup zbývajících pozemků usiluje. Změna vlastníka je ale jen prvním krokem pro záchranu této lokality před nežádoucími změnami. ☒

K. Morávková je předsedkyní ZO ČSOP Armillaria.
Kontakt – tel.: 602 154 091,
e-mail: kmoravkova@volny.cz

Bílé Karpaty

Kdo před 20 lety slyšel „Bílé Karpaty“, nejčastěji si asi představil mezní bod na cestě z Prahy do Vysokých Tater. Teprve po rozpadu federace na dvě samostatné republiky začaly být Bílé Karpaty pro turisty zajímavější.

TEXT A FOTO JAN W. JONGEPIER

myšlenky této akce, bývalého ministra životního prostředí Josefa Vavrouška.

Louky

Příroda Bílých Karpat je mimořádně bohatá nejen v rámci České republiky, ale i celé Evropy. Botanici zjistili na zdejších květnatých loukách neuvěřitelnou pestrost rostlinných druhů, která může šplhat až na 110 druhů na ploše 20 m². Mezi ně patří i řada chráněných a vzácných druhů, jako jsou vstavače (orchideje), kosatce trávovité a různobarvý nebo mečíky střečovité a bahenní. Louky jsou i místem výskytu několika botanických unikátů: tořič čmelákovitý, rozrazil latnatý, všivec statný, pravý hrachor panonský a starček dlouholistý moravský nenajdete dnes v naší zemi nikde jinde. A rudohlávkou jehlcovitého nebo srpice karbincolisté se vyskytují v Bílých Karpatech nejpočetnější populace u nás.

S tímto bohatstvím logicky souvisí i široká škála motýlů a dalších hmyzích druhů. Za pozornost určitě stojí žluťásek barvoměnný, perleťovec dvouřadý, modrásek hořcový a černoskvřelý. Kudlanka nábožná byla dříve omezená na nižší polohy a teplejší jihozápadní část území, ale v posledních letech osídlila téměř celou oblast. Také ptactvo je zajímavé. Křepelka polní a chřástal polní zde jsou běžnými obyvateli lučních porostů.

Bílé Karpaty nejsou jen unikátní příroda, ale i malebné vesničky.

Nejtypičtější krajina Bílých Karpat – louky s roztroušenými stromy (Čertoryje).

Bělokarpatské louky jsou fenoménem nejen pro vysokou druhovou pestrost, ale i pro svou rozlohu a krajinářskou hodnotu. Vcelku je zde zachovaných přes 2000 ha květnatých luk, většinou v přírodních rezervacích (NPR Čertoryje, Zahrady pod Hájem, Jazevčí a Porážky; PR Kútky, Machová) a jejich ochranných pásmech v bývalém okrese Hodonín. Zde se můžete hodiny procházet po malebné krajině, připomínající anglický park, s roztroušenými starými duby, lípami a dalšími stromy, s potoky, mokřady a prameništi, aniž byste někoho potkali.

Biodiverzita vysvětlena

Na to, proč jsou zdejší louky tak bohaté, existuje několik vysvětlení. Prvním faktorem je podloží – karpatský flyš, bohatý na vápno. Je známo, že na vápenitých půdách roste více rostlinných druhů, než na kyselých substrátech. Dále bylo podle starých map zjištěno, že tyto louky jsou minimálně několik století staré. Jedná se tedy o dlouhodobě nenarušená společenstva. Dalším faktorem je určitě i rozmanitost luk. V jednom komplexu najdeme výslunná místa i místa zastíněná stromy, holé plochy stejně jako plochy s větším podílem křovin, louky suché i vlhké až mokré.

Nejdůležitější však asi je, že louky byly vždy obhospodařovány ohleduplně a šetrně – dnes bychom řekli trvale udržitelným způsobem. Byly jednou ročně koseny a na podzim dopaseny, případně se jednalo o pastviny. Hnojeny byly minimálně. Navíc, (i když je to dnes při pohledu na rozlehlý souvislý travinobylinný porost zpestřený soliterními stromy těžko představitelné) dřívě byly tyto louky majetkově rozděleny mezi stovky rodin. Každá měla svůj kousek louky a každá se o něj starala trochu jinak – někdo ho pokosil již v červnu, další až v červenci, jinde zůstala tráva někdy nepokosena. Pro

lepší představu: NPR Čertoryje se skládá z 1769 pozemků, z nichž řada patří ještě několika spoluvlastníkům!

V současnosti se už málokdo stará o svou louku, a proto je údržba luk největším úkolem Správy CHKO Bílé Karpaty i nevládních organizací, většinou základních organizací ČSOP.

Stromy lesní i ovocné

Bílé Karpaty jsou však více než jen louky. Téměř 45 % plochy chráněné krajinné oblasti tvoří les, přičemž listnaté lesy jsou zastoupeny necelými 55 %. K nejzajímavějším lesům patří téměř dvoustleté bučiny kolem Vlárského průsmyku a „prales“ na svazích Velké Javořiny, chráněný v NPR a PR Javořina, který je zanechaný přírodě již sto let. Další atrakcí pro milovníky přirozeného lesa je stará jedlobučina nazvaná Ščúrnicka, kterou postupně zachraňuje prostřednictvím veřejné sbírky ČSOP Místo pro přírodu ZO ČSOP Kosenka ve Valašských Kloboukách.

Nedílnou součástí bělokarpatské krajiny tvoří i staré sady a soliterní ovocné stromy. Nejvýraznější jsou na jaře v době květu, ale i na podzim, kdy jejich plody jemně přidávají žluté, červené a modré barvy. Mezi těmito stromy lze najít desítky starých a místních odrůd jablek, hrušní a samozřejmě i švestek, ale i takového ovoce, jako je dřín nebo oskeruše. Ovocným odrůdám a jejich záchraně pro budoucí generace je zde věnováno úsilí již od roku 1990, kdy veselská ZO ČSOP Bílé Karpaty v jihozápadní části Bílých Karpat nechala zmapovat vzácné odrůdy a později založila i genofondový sad u Velké nad Veličkou, kam jsou přeneseny rouby zajímavých odrůd.

Z počátku se staly cílem především pro botanicky zaměřené návštěvníky, postupně i pro turisty s obecným zájmem o přírodu, ale i o folklór a další tradice.

Několik čísel

Dvě části nepřiléhající vysokého pohoří jsou vyhlášené chráněnou krajinnou oblastí. V roce 1979 byla na slovenské straně zřízena CHKO Biele Karpaty, která má dnes rozlohu 435 km². O rok později následovala na moravské straně hor CHKO Bílé Karpaty, která je podle vyhlášky 715 km² velká, ale později bylo zjištěno, že se rozloha spíše blíží k 750 km². A další upřesnění: území CHKO se přesně nekryje s územím stejnojmenného pohoří – do moravské CHKO byla začleněna i část Vizovických vrchů s městem Luhačovice (kde bylo dokonce zřízeno sídlo Správy CHKO), naopak bělokarpatské podhůří od Blatnice po Šumice do ní „nepatří“.

Moravská CHKO (bohužel slovenská ne) je od r. 1996 také Biosférickou rezervací UNESCO a získala v roce 2000 Evropský diplom chráněných území od Rady Evropy.

CHKO Bílé Karpaty má od Soudoměřic na jihozápadě po Poteč na severovýchodě délku 80 km. Nejvyšší bod je Velká Javořina (970 m), která se nachází přesně na státní hranici se Slovenskem. Je to místo významných bilaterálních setkání, např. Česko-Slovenského Silvestra, od r. 1992 organizovaného Společností pro trvale udržitelný život na podporu myšlenky česko-slovenské vzájemnosti a na památku autora

Mezi díla, jejichž výsledek je ovlivněný především časem a soustavnou, nikdy nekončící péčí, patří díla zahradní a krajinářské architektury.

Beaufortské alpinum

TEXT JIŘÍ ŠINDELÁŘ, PETR ŠINDELÁŘ,
NADEŽDA SOCHOROVÁ
FOTO JIŘÍ ŠINDELÁŘ

úlohu „Rajské zahrady“ pod vrchem, kde na Farní loučce stávala beaufortská pohřební kaple sv. Petra.

Botanická zahrada měla dvě výrazně odlišná ekologická stanoviště – rovinné v nivě řeky Teplé, řešené jako přírodně krajinářský park, a svažité na kamenitém prudkém srázu, řešené ve formě sbírkové zahrady a alpina.

Dvojče známějších Průhonic

Botanická zahrada byla založena nákladem rodu Beaufort-Spontin. Přestože zájem rodu o botaniku a zahradničení byl dlouhodobý, samotná historie sbírkové okrasné zahrady se začala psát až po vzniku Československé republiky, za posledního majitele JUDr. Jindřicha, 5. vévody a knížete z Beaufort-Spontin a jeho ženy Marie. Ta byla zvláště zajímavou osobou, neboť jejím otcem nebyl nikdo jiný než slovatný hrabě Arnošt Emanuel Silva Tarouca, zakladatel Průhonického parku a propagátor introdukce cizokrajních rostlin. Příbuzenská spřízněnost vedla ke vzájemné spolupráci i na poli přírodovědném. Silva Tarouca byl u řady taxonů prvním pěstitel v republice a „Alpinum“ v Bečově sloužilo taktéž pro pokusy s introdukcí a zaváděním rostlin do středoevropských poměrů („co vydrží Bečov, vydrží všude v Evropě“).

Zadání vybudovat sbírkovou zahradu se úspěšně zhostil vrchnostenský zahradník Jan Kodýtek. Při budování zahrady velmi citlivě využil místní horninový materiál, který posloužil jak ke stavbě alpina, tak i cest, schodišť a sbírkových oddělení. Samozřejmě byly prvky drobné zahradní architektu-

ry jako odpočívadla, altány a vyhlídky. Dodnes návštěvníky ohromí množství objevených pozůstatků těchto prvků. Preciznost provedených prací byla podepřena dokonalým informačním a katalogizačním systémem.

Krajinářské části byly kultivovány a osazovány postupně, výsadby v alpinu byly prováděny od roku 1927. Každý rok byly další a další rostliny dosazovány, takže v roce 1931 již v zahradě rostlo 321 rostlinných rodů ve 1005 druzích.

Po roce 1945 se stal osud alpina a parkových částí nejistým. Zájem o tuto lokalitu projevovali pouze odborníci, kterým sloužila k externí výuce botaniky a dendrologie, a místní zahrádkáři, kteří také věděli o bohatosti zdejších rostlinných sbírek a jejichž přičiněním došlo k ohromné exploataci rostlin. Park dlouhá desetiletí nikdo neudržoval. Plochy sousedního produkčního zahradnictví zastavělo výrobní družstvo dílnami, halami a manipulačními plochami.

Pátrání téměř detektivní

Zájem ze strany ZO ČSOP Berkut započal koncem 90. let minulého století. Proběhlo zde několik dendrologických a krajinářských průzkumů. Archivní bádání poodhalilo historické souvis-

losti mezi Bečovem a Průhonicemi, odkud byl již jen krůček ke zjištění, že zásadním informačním zdrojem je zahradnický časopis Möllers Deutsche Gärtner Zeitung, vydávaný před II. světovou válkou v Erfurtu. Jeho častým dopisovatelem byl Jan Kodýtek, který v časopise autenticky celou Bečovskou botanickou zahradu popisoval.

Postupně byly objeveny každoročně aktualizované číslované soupisy rostlin s plánkem výsadby i seznamy zahynuvších rostlin s popisem příčiny zahynutí. Podařilo se sehnat několik dobových fotografií a pohlednic. Ten, kdo znal tehdejší stav, potvrdí, jak bylo náročné se v terénu zorientovat a najít fotografovaná místa. V oblastním archivu jsme našli původní plány zahrady včetně realizačních výkresů. Utajená historie a význam díla počal znovu ožít.

Záchrana za minutu dvanáct

Zdalo se, že daný pozemek není, kromě dalšího zarůstání a zhoršování stavu dřevin, v ohrožení. Jenže na začátku roku 2005 se v zástupu dalších prodávaných pozemků města objevil i pozemek, na kterém se rozkládala krajinářská část zahrady. Zájemcem bylo Výrobní družstvo Elektro, které chtělo tuto plochu využít jako rozvojové území průmyslové výroby. Ještě před zasedáním zastupitelstva jsme zmobilizovali občanské hnutí v místě i důležité organizace – Správu CHKO Slavkovský les a Národní památ-

Obnova arboreta je pravidelně prezentována veřejnosti (oslavy založení v roce 2006).

Alpinum v roce 1936 (archiv J. Šindeláře).

kový ústav Plzeň – a připravili jednání o pozemku. Město uznalo chybu v zařazení pozemku do prodeje Elektro, ale výrobní podnik nechtěl ustoupit. Složitá jednání vedla ke kompromisu, kdy Elektro získalo z původního pozemku něco přes 1000 m², zbytek (necelých 1,8 ha) odkoupila ZO ČSOP Berkut.

Velmi nám na začátku záchranných prací pomohly dvě organizace, které nám poskytly informace, rady i neméně důležité peníze. Byla to ÚVR ČSOP, která nám pomohla se založením pozemkového spolku, což se při dalších jednáních s odbornými organizacemi velmi osvědčilo, a Nadace Partnerství, metodicky i finančně podporující komunitní projekt zaměřený na propagaci naší činnosti a významu botanické zahrady.

V následujících letech bylo provedeno kompletní geodetické zaměření v rozsahu polohopis (zaměření výrazných terénních útvarů, reliktů zahradně krajinářských úprav a významných soliterů, včetně pahýlů uhynulých sbírkových dřevin) a výškopis, nejnutnější arboristické zásahy a ošetření některých významných dřevin. Odstraněny byly nálety a pravidelně jsou likvidovány plevelné rostliny. Podle historických plánů jsou postupně objeveny a obnovovány původní komunikace, schodiště a zídky. Vyčištěn byl středověký náhon a upravena vstupní část.

Finanční prostředky na rekonstrukci jsou získávány nejen z vlastní spolkové činnosti, ale především z programu Strom života Nadace Partnerství, od Karlovarského kraje, Nadace pro obnovu Krušných hor a Poohří Renesance 21. V roce 2007 jsou pak výrazným podporovatelem Lesy České republiky, s.p.

K prezentaci postupu rekonstrukčních prací i k lepšímu představení činnosti ZO pořádáme každoročně 4 návštěvní dny – Vítání jara, Oslavy založení botanické zahrady, Dny evropského dědictví a Lampiónovou slavnost. Každé této akce se zúčastňuje více jak 100 návštěvníků (rekord 450 účastníků na letošním Vítání jara).

Pohled do budoucnosti

V současnosti máme připraven investiční záměr na rekonstrukci Korunního rybníku i studii a statický posudek nové lávky přes řeku Teplou, která umožní přímý přístup od bečovského nádraží.

Probíhají jednání o pozemku bývalého alpina – nejcennější částí bývalé sbírkové zahrady – mezi Lesy České republiky, městem Bečov a naší organizací. Pozemek je dnes v držení Lesů ČR, a přestože jejich zástupci souhlasí s navrhovaným postupem obnovy, právní řád jim neumožňuje řadu aktivit realizovat či povolit (jedná se nejen o hospodářský tvar lesa, ale i o jeho taxonomické složení, věkovou strukturu a zakmenění). Proto byla navržena směna tohoto pozemku za jiný a následně převedení na naši organizaci.

Co říci na závěr. Záchrana Bečovské botanické zahrady je výzva, radost a snad i poslání. Máme to štěstí, že kolem našich aktivit se pohybují lidé rozumní, chytří, s chutí dělat věci nezištně. Všem za to díky. Věme, že tou nejlepší odměnou všem bude obnovená Bečovská botanická zahrada. ☺

Autoři jsou členové ZO ČSOP Berkut.
Kontakt – e-mail: zocsopberkut@seznam.cz.

Titul „Strom hrdina“, udělovaný Nadací Partnerství stromům, odolávajícím s mimořádnou houževnatostí nepříznivému osudu, získal v roce 2006 bečovský „Korkovník pana Kodýtky“.

O jejich kráse, proměnách a poměrovitosti toho již bylo řečeno a napsáno mnoho. Stavebník může své dílo vidět v plné kráse téměř okamžitě, ale zahradník se často cílového efektu ani nedožije. K takovým dílům patří i bývalé Beaufortské alpinum a botanická zahrada v Bečově nad Teplou. Nacházejí se na západním konci města v ohybu řeky Teplé naproti nádraží. Jedná se o jeden z nejvýraznějších krajinářských prvků v bečovském údolí. Poloha díla umožňovala dálkové pohledy mezi zahradou a šlechtickým sídlem. Zahrada plnila i důležitou „mystickou“

Horácká strava

Obecně se říká, že polévka je grunt. Na Vysočině se vařivala zelňačka, bramboračka (japková), česnečka (trdlenka), zalitá (hanička, škrobovka), chlebová, kmínová. Na snídani bývala obvykle zelňačka, ke které se přikusovaly brambory „na šup“ (vařené ve slupce, nemaštěné). Jídalo se ze společné mísy. Když bylo více lidí, rozdělila se polévka do menších misek. Polévka a brambory bývaly i na večeři, v létě se místo polévky pilo mléko nebo podmásli. Někdy se večeřel chléb nadrobený v mléce. Jako hlavní jídlo se vařily bramborové pokrmky – šklubánky (trpalky), pražené šklubánky, peciválky (mrňouskovo vojsko), bramborové pekáče, bramborák (pečený v troubě), brambory smíchané se zelím (kočičí tanec nebo také kočičí svatba), dále hrách, mrkev, řepa. Jedlo se třikrát denně. V kronice obce Jiříkovic nacházíme zprávu o tom, že koncem 19. století se v některých chalupách vařilo v zimě jen dvakrát denně, a to brambory s černou polívkou. Oběd i večeře se odbyl zároveň (kolem 15. hodiny), a aby lidé nehladověli, chodilo se brzy spát.

Brambory a lidové léčitelství

V dobách dávných hlavně ženy obíraly se uměním lékařským. Věděly, že postrouhaná syrová brambora vytahuje horkost z těla. Strouhanými syrovými bramborami léčily i bolení hlavy. Říkalo se, že kdo má vlčí mhu (mlhu), vidí po slunce západu vše jenom nejasně a velmi málo, i léčil se tak, že si opařil oči párou, jež z brambor vycházela, nebo si v místnosti nechal jít páru z hrnce s vařícími bramborami.

Z „Bramborové výstavy“ – připraveno ve spolupráci s Horáckým muzeem

Bramborová slavnost

Těžko říct, kdo z téměř pěti set návštěvníků zavítal té slunné zářijové soboty do Krátké, malebné památkově chráněné vesničky v klínu Žďárských vrchů jen náhodou, koho sem nalákalo místní ekologické informační centrum, a kdo přišel úmyslně, protože věděl, že se tu „bude něco dít“. Každopádně na všechny tu čekalo nejedno překvapení, schované pod společným jménem Bramborová slavnost.

TEXT JAN MORAVEC
FOTO ARCHIV ZO ČSOP ŽDĀR NAD SÁZAVOU

brambor, sbírání rozházených brambor či hod bramborem na mandelinku bramborovou (samozřejmě nakreslenou na kartónové krabici). Pro ty větší pak bramborová dílna, kde si mohli třeba vyrobit bramborové razítko. Celodenní

program byl navíc proložen několika hudebními vložkami – dětským folklórním tanečním souborem, folkrockovou kapelou z Jihlavy a harmonikářem. Necht' si každý vybere, co hrdlo ráčí.

Kdo vyplnil soutěžní kvíz o ekologickém zemědělství, dostal se do slosování o atraktivní ceny – bioherák, fair trade čokolády a kávy nebo bylinkové čaje... Výherce losovali jednotliví prodejci těchto produktů.

Cenné zkušenosti

Pořadatelem Bramborové slavnosti byla žďárská základní organizace ČSOP. Jak na tu myšlenku vůbec přišla? ZO ČSOP je jedním z partnerů celostátního projektu Síť vzdělávacích a informačních center v CHKO ČR. Když přemýšleli,

čím konkrétním naplnit „Rozvoj udržitelného cestovního ruchu a práci s návštěvníky“, padla i myšlenka udělat nějaký podzimní protějšek tradičním jarním biojarmarkům, nejlépe opřený o nějaké podzimní plody. Uvažovalo se o šípkách, hlohu... Nakonec zvítězily brambory jakožto typická plodina Vysočiny. Ani pak však ještě nebyla podoba slavnosti definitivní. Dlouho se třeba diskutovalo, zda slavnost držet pouze v „duchu tradic“, či ji spojovat i s ekologickým zemědělstvím. Byly vzneseny obavy, aby slavnost nevyzněla příliš roztržštěně. Nakonec se však spojení tradičního a současného místního zemědělství ukázalo naopak jako skvělý nápad.

Na realizaci Bramborové slavnosti se podílelo asi dvacet dobrovolníků. Kromě členů ZO a několika pracovníků Správy CHKO Žďárské vrchy i lidé, kteří nabídli pomoc na předešlých akcích či na základě výzvy na webu. Bramborovou stezku připravily učitelky ze 4. základní školy ve Žďáře, dílničky zase Dům dětí a mládeže. Nadšená z nápadu slavnosti byla vedoucí Horáckého muzea paní Sylva Tesařová, čehož výsledkem byla výše zmíněná výstava i tradiční recepty.

Původně byla Bramborová slavnost plánována jako jednorázová akce. Ono připravit takovouhle akci, byť s řadou ochotných spolupracovníků, není žádná legrace. „Poslední dny před tou sobotou jsem často byla na infarkt. Zařekla jsem se, že už nikdy nic takového dělat nebudu“ svěřuje se Šárka Špačková, která měla veškeré přípravy na triku. Ale skvělá atmosféra a velký zájem lidí

i nabídky řady účastníků, že „příští rok s něčím rádi pomohou“ všechny tak nadchla, že už dnes plánují další ročník. „Už jsme podali žádost o grant na kraj“, prozrazuje Šárka Špačková. Zdá se, že ve Žďárských vrších se rodí nová zajímavá tradice. ☺

Autor je redaktorem časopisu Kontakt – e-mail: knd@csop.cz

Síť vzdělávacích a informačních center v CHKO ČR

Tento dvouletý projekt běží od léta loňského roku. Jeho cílem je zajistit financování pro sedm nově vzniklých či rozšířených informačních a vzdělávacích center při ZO ČSOP působících v některých CHKO a vyškolení jejich zaměstnance a další zájemce v oblasti komunitního plánování, utváření veřejných prostranství, zásad budování naučných stezek, problematiky hospodaření v krajinné a komunikaci o ochraně přírody s veřejností. Všechna školení již proběhla a úkolem zúčastněných je do konce roku zrealizovat projekty, na nichž si v praxi vyzkoušejí, co se během školení naučili. Realizované projekty jsou velice různorodé – akce pro veřejnost (kromě zde popisované Bramborové slavnosti například Ovocná slavnost ve Studénce, připomínající využití starých ovocných odrůd, či obnova minerálních pramenů na Mariánskolázeňsku), vytváření letáků a publikací s cílem upozornit na některé zajímavosti regionu, nebo třeba naučné tabule (např. na cestě z Vrbna pod Pradědem na Rejvíz v Jeseníkách – tabule tématicky spojuje dřívější využívání této cesty lapky z Drakova, čímž se turisté dostávají na cestě nejen informací o přírodě, ale svým tajemným příběhem a grafickým ztvárněním je zajímavá i pro malé návštěvníky). Celý projekt bude završen vytvořením databáze výstupů všech pilotních projektů a zkušeností jejich realizátorů, která bude mimo jiné dostupná na webu www.csop.cz. Projekt byl podpořen z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

Smyslové vnímání přírody

Příroda nám nabízí spoustu prožitků a emocí. Od nás to chce jen málo – vnímat.

TEXT A FOTO JAN VRTIŠKA

se pokusí využít přírodní materiál k vytvoření nějakého uměleckého díla. Následovat může slavnostní vernisáž s přípitkem ve formě přírodního čaje.

- **Zrcátko** – Zrcátko je drobnost, která však dokáže ukázat svět úplně jinak, než jsme zvyklí. Zkuste procházet krajinou se zrcátkem neseným kousek pod očima. Vhodným místem je listnatý les, ve kterém zasahují větve do různých pater. Člověk, který prochází se zrcátkem, vnímá větve a další předměty, umístěné nízko nad hlavou, jako překážky, které je nutno překračovat a přelézat, okraj lesa se mu jeví jako hluboká propast. Zajímavou verzí je i chůze se zrcátkem v různých místnostech – rámy dveří, lustry nebo třeba různé potrubí u stropu změni vaši oázu klidu a bezpečí na zajímavou prolézačku.

Podrobněji naleznete tuto hru rozepsanou v KND jaro 2003.

- **Zkouška zraku** – Z jaké vzdálenosti přečtete daný text či určíte přesnou polohu bodů na obrázku?
- **Paletky** – Úkolem je vyrobit za pomoci přírodních materiálů paletku s co nejvíce odstíny zelené nebo se zastoupením všech barev teplých i studených.
- **Kouřové otisky listů** – Na papíru rozetřete tuk a opatrně ho osmahněte nad plamenem, aby zčernal, ale tak, aby papír nezačal hořet. Vznikne vám barvicí hmota, do které můžete namočit třeba list ze stromu a pak ho otisknout na čistý papír.
- **Otisky z přírodnin na tričko** – K tomuto úkolu potřebujete list ze stromu (nebo nějakou jinou vhodnou přírodninu). Obarvíte ho barvou na textil a pak ho otisknete na tričko, které jste před tím podložili papírem či nějakou textilí. Otisky listů působí velice dekorativně.

Poznávání přírodnin po hmatu aneb Hmatník – šiška patří rozhodně k těm lehčím úkolům.

Zrcátko dokáže ukázat svět úplně jinak, než jsme zvyklí.

- **Co skrývá** – Každý si najde nějakou přírodninu, např. kamínek či kousek kůry, a snaží se zapojit svoji fantazii tak, aby v ní viděl zvíře, pohádkovou bytost, nějaký předmět... Přírodniny pak mohou kolovat a můžete své představy konfrontovat s názory ostatních.

Sluch

- **Zvuky lesa** – Najděte si osamocené místo a zaznamenávejte v určitém čase všechny zvuky. Rozdělte je na zvuky přírodní a nepřírodní, zvuky místní a vzdálené. Který zvuk byl příjemný a který ne? Zkuste převést vybraný zvuk do nějakého obrázku či jiného záznamu.
- **Tichá chůze** – Snažte se dojít potichu k vedoucímu. Ten je otočen k přicházejícímu zády. Jakmile uslyší zvuk, chodce zastaví. Kdo se dostane nejbližší k vedoucímu?
- **Chůze ve dvojici** – Jeden ze dvojice jde poslepu, druhý ho hlasem nebo předem domluvenými zvuky navádí. Diskutujte poté o pocitech „nevidomého“, o různých zvucích (praskání větvíček, šustění listů), které člověk, odkázaný jen na sluch, vnímá úplně jinak.
- **Hudební nástroje** – Vyroberte přírodní hudební nástroje a vytvořte s jejich pomocí co nejvíce různých druhů zvuků.

Hmat

- **Poznej svůj strom** – Hraje se ve dvojici. Hráč, který má zavázané oči, je druhým veden ke stromu, který prozkoumá hmatem. Po rozvázání očí má poznat, u kterého stromu byl.
- **Chůze naboso** – Zkuste chodit po různých materiálech (písek, tráva, jehličí, asfalt...) naboso a poté diskutujte o svých pocitech.
- **Poznávání přírodnin po hmatu (ruce, nohy)** – Úkolem je poznat různé přírodniny (plody, kůra, lišejník, ulita...) pouze po hmatu – se zavázanými očima. Lze hmatat nejen rukama, ale i nohama.
- **Poznej svůj kamínek** – Každý dostane se zavázanými očima do ruky kamínek, který bedlivě prozkoumá hmatem. Všechny kamínky jsou potom sesypány na hromádku a každý hledá ten svůj – tentokrát se již může dívat.

Čich

- **Vůňový koktejl** – Nasbírejte ve skupinkách voňavé přírodniny a pak si je navzájem představte. Kdo jich najde nejvíc a kdo jich víc pozná?
- **Pachová stezka** – Vyznačte určitou trasu výraznou vonnou esencí. Poté můžete po čichu dojít až k „pokladu“.

Chut'

- **Jak chutná příroda** – Zkuste ochutnat třeba žalud, lišejník, list... Jaké z toho máte pocity? Pozor – v žádném případě neochutnávejte věci, o kterých bezpečně nevíte, že nejsou jedovaté!!

Další

- **Najděte v okolí něco černého, bílého, žlutého, vlhkého, suchého, ostřejšího, oblého, měkkého, tvrdého, příjemného, nepříjemného, sypkého, zajímavého...** – a následně o tom diskutujte.
- **Svět stokrát menší** – Zkuste se vžít například do role mravence, který prochází terénem. Potom si vyměňujte své pocity.
- **Náhrdelník z přírodnin** – Vyroberte si náhrdelník z přírodnin, který vypadá hezky, krásně voní, šustí, je příjemný nebo zajímavý na dotyk.

Máte u vás také nějaké podobné zajímavé hříčky a zkoušky smyslu? Napište nám je! ☺

Autor je vedoucím oddílu mladých ochránců přírody Nezmaří. Kontakt – e-mail: hey.vey@centrum.cz

Koncert na hudební nástroje, darované okolní přírodou.

Frotáž kůry stromu.

S tím však nastávají problémy. Člověk v rámci rozvoje své rozumové schopnosti obětoval kvalitu řady svých smyslů. A když k tomu přidáme postupné odcizování přírodě v důsledku různých technických revolucí, ocitáme se na prahu nepříjemnosti – příroda nabízí a my neumíme přijímat. Naštěstí to jde natrénovat a dnešní nabídka aktivit by vám v tom mohla pomoci.

Zrak:

- **Na fotografa** – Hrají dvojice, z nichž jeden je fotograf a druhý fotoaparát (má zavěšené oči). Fotograf nastavuje fotoaparát do správné pozice a pak lehkým klepnutím na hlavu (zmáčknutí spouště) přiměje fotoaparát otevřít oči. Druhé klepnutí = zavření očí. Následuje povídání o tom, co fotoaparát fotil, jaké to vyvolalo pocity a zda to bylo v souladu s přáním fotografa.
- **Příroda vystavuje** – Dívejte se kolem sebe a všimněte si detailů. Mnoho uměleckých děl vytvořila příroda sama, stačí se jen dobře dívat. Každý účastník procházky nominuje dle domluvy několik přírodních výtvořů, které ostatním představí. Aktivita může být pojata jen pocitově, může se ale také proměnit v soutěž, kde diváci budou shlednuté výtvoře. Osobně bych se přimlouval za tu první variantu.
- **Člověk umělcem** – Někdy stačí přírodě jen trošičku pomoci a vznikne výtvor, který je buď krásný, vtipný nebo jinak zajímavý. Každý účastník

Projekt Kraj Blanických rytířů

TEXT PAVEL PEŠOUT,
KAREL KRÍŽ, PETR ZAPLETAL
FOTO ALŽBĚTA RUBEŠOVÁ

V r. 1999 zahájil ČSOP Vlašim projekt „Vlašim – srdce Podblanicka“. Mezi jeho hlavní výstupy patřilo vyznačení první cyklotrasy na Podblanicku (Český Šternberk – Louňovice p. Blaníkem) a založení Podblanického infocentra, o. p. s., které úspěšně působí dodnes (v r. 2006 bylo vyhodnoceno jako 3. nejlepší soukromé informační centrum v ČR). ČSOP Vlašim se také stal zakládajícím členem dalších organizací věnujících se rozvoji šetrného turistického ruchu v regionu.

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody ve Vlašimi se od svého založení v roce 1990 věnuje rozvoji šetrného turistického ruchu.

Nový turistický region

V r. 2005 přišlo rozhodnutí realizovat projekt, který by dosavadní aktivity zintenzivnil a zastřešil. Prvním cílem bylo najít název nově utvářeného turistického regionu, který bude připomínat blanickou legendu. Z průzkumů jsme totiž zjistili, že většina obyvatel v ČR zná pověst o Blanických rytířích, ale z velké části neví, kde Blaník leží, či dokonce, že vůbec existuje. Zvolen byl název „Kraj Blanických rytířů“. Postupně bylo vytvořeno a registrováno vedle názvu i logo, grafický manuál a jako nosný symbol zvolen rytíř v různých „netypických“ situacích: s batohem, se štětcem u malířského plátna apod.

Dodnes bylo v rámci informační kampaně vydáno více jak 20 informačních skládaček vč. jejich jazykových mutací (Příroda a krajina, Historické památky, CHKO Blaník, Romantické zámecké parky, Turistické služby, Historické expozice a muzea, Zámek a park Vlašim, Turistika pro handicapované atd.), a také výpravnější publikace, pohlednice a samolepky. Tiskoviny jsou distribuovány na mnoha místech v regionu a v Praze. Byly také zprovozněny webové stránky www.blanictyritiri.cz. Informační kampaň využívá i odborné časopisy, nejčtenější deníky

a nejnavštěvovanější servery s turistickými informacemi.

Propagace nového turistického regionu je během na dlouhou trať, ale jsme přesvědčeni, že start se povedl. Reakce na projekt jsou velmi pozitivní. Na značně konkurenčním trhu turistických cílů dokázal motiv rytíře na kole zaujmout. Image Kraje Blanických rytířů postupně využívají další a další aktivity v regionu (festivály, zařízení turistických služeb, turistické akce apod.).

Jako jednoznačně pozitivní je možno vyhodnotit rozhodnutí hned od počátku projekt realizovat v partnerství s městy a obcemi v regionu. Toto partnerství nejen přispívá ke zdravé a udržitelnosti projektu, ale značně též posunulo náhled samosprávy na potřebu chránit a pečovat o přírodní a kulturní dědictví.

Autoři jsou členy ZO ČSOP Vlašim.
Kontakt – tel.: 317 845 169,
e-mail: vlasim@csop.cz.

Když v 70. a 80. letech minulého století začaly zahrádkové kolonie jak houby po dešti obsazovat okolí řady měst, řada z nás je považovala za typický produkt normalizace a za jednu z největších zhoub příměstské krajiny.

Proto bylo velké moje překvapení, když jsem článek o zahrádkářských osadách (nota bene oslavný) našel již v Krásách našeho domova z roku 1907. Autor – Arnošt Kraus – tam vypráví své zážitky z Dánska, které je nejspíš pravlastí zahrádkářství, neb ...

...když r. 1897 norský zahradník Nøvik vydal spis o zahradách, obrátil se s dotazem na dánské úřady a městské obce a ukázalo se, že historie dánských osad zahrádkových sahá poměrně do šedé dávnověkosti: v době otcovského absolutismu, r. 1826, byl vydán královský výnos – nevím bohužel, kým podnícen – jímž bylo nařízeno všem chudinským úřadům městským, aby na občinách zakládaly zahrádky, aby nemajetní řemeslníci a měšťané mohli nabýti malého vedlejšího příjmu, a aby se tím zmenšila návštěva hostinců: zároveň mělo hojnější používání zahradních plodů sloužit zdraví.

Sociální aspekty zahrádkářství rozepisuje autor i epičtěji:

...A teď mu (manžela) ani nenapadne, aby večer trávil jinde než s dětmi při zalévání a okopávání, aby v neděli šel jinam než do zahrádky, kde sedí bez kabátu a dýmá a sedí před svou besídkou, klábosí se svými sousedy, je potajmu, ačkoli je organisovaný sociální demokrat, hrdý na svůj „domek“, před nímž si vztyčil danebrog, a těší se na kávu, kterou matka uvařila na lihu v besídce, zatím co děti dovádějí na hřišti. Myslete si takovou ženu, která vzpomíná, jak nedávno muž v takovou neděli prázdnil lahev piva za lahví, jak děti se toulaly, ona nevěděla kde... a řekněte, není-li šťastná.

Kromě toho vidí jako velice zdraví prospěšnou i vlastní práci na zahrádce:

...podaří-li se to, abychom vylákali ty spoluobčany, kteří nejvíce toho potřebují, aby setřásli prach se sebe, aby vylezli ze svých doupat, aby zanecha-

Zahrádky

li své soudruhy v hospodě a šli do své skrovné zahrádky s celou rodinou, jejíž mladší členové obyčejně trpívají bledničkou nebo krticemi – a vidíme-li tyto spolutvory, kteří s počátku zdají se státi jednou nohou v hrobě, jak po několika týdnech počínají měnit barvu a později se stávají zdravými, veselými, statnými dětmi, jejichž chuť se zdvojnásobila, pak cítím, že několik takových lidí je nejlepší odměnou za veškerou práci a mrzutost, kterou věc stála...

Zahrádkové osady byly v Dánsku budovány jako celek různými spolky či organizacemi a pak jednotlivé zahrádky zahrádkářům pronajímány:

...pak musíme každou osadu oplotit, rozdělit ji na zahrádky asi po 80 m², obehnat každou ostnatým drátem, upravit cesty hlavní (vedlejší ke své zahrádce musí každý osadník si udržovat), vystavět na splátky besídky (nepostaví-li si je osadník sám, často vlastnoručně, při čemž jen schvalujeme plán), postarat se o vodovod, záchody, kantýnu, kde lze koupit nejpotřebnější věci, zvláště v neděli, ale nikoliv jich požívat.

A jak vypadal výsledek?

...tu náhle vidím jakési malé město besídek, hotových malých vil s okénky a bílými záclonami, ležících uprostřed svěží zeleně a záhonů květinových, vidím nesčetné malé danebrogy, vlající

ze stožárů před nimi stojících a množství lidí, bavící se v přírodě...

V Čechách už tou dobou také byly první pokusy o založení něčeho podobného, ale zjevně zatím neúspěšné:

...snad v Praze opravdu je půda nepřívlná, uvnitř města pozemky tak hrozně drahé, a tak málo náklonnosti, namáhat se až k nějakému pražskému Utterslev. Ale což by nemohlo také u nás nějaké Aarhus nebo Helsingör předejít město hlavní? Na našem venkově je půdy dost, pole hned za vsí nebo za městem by se výborně vyplácelo, kdyby bylo proměněno v osadu a jaké by to mělo výhody, o tom se nemusím ani rozepisovat.

Svůj článek končí autor výzvou ...

Přikročme záhy k zřízení zahrádkových osad!

Však i u nás se názor ochránářské veřejnosti na tyto lokality mění. Po jejich hromadném zřízení sice nikdo nevolá, ale mnohdy se dnes staví na jejich obranu jakožto poslední jakž takž zelené plochy před rozpináním se ploch pro krajinu ještě mnohem zhubnějších – satelitních městeček a komerčních zón.

Z článku Zahrádkové osady ve III. ročníku KND vybral a komentářem opatřil Honza Moravec

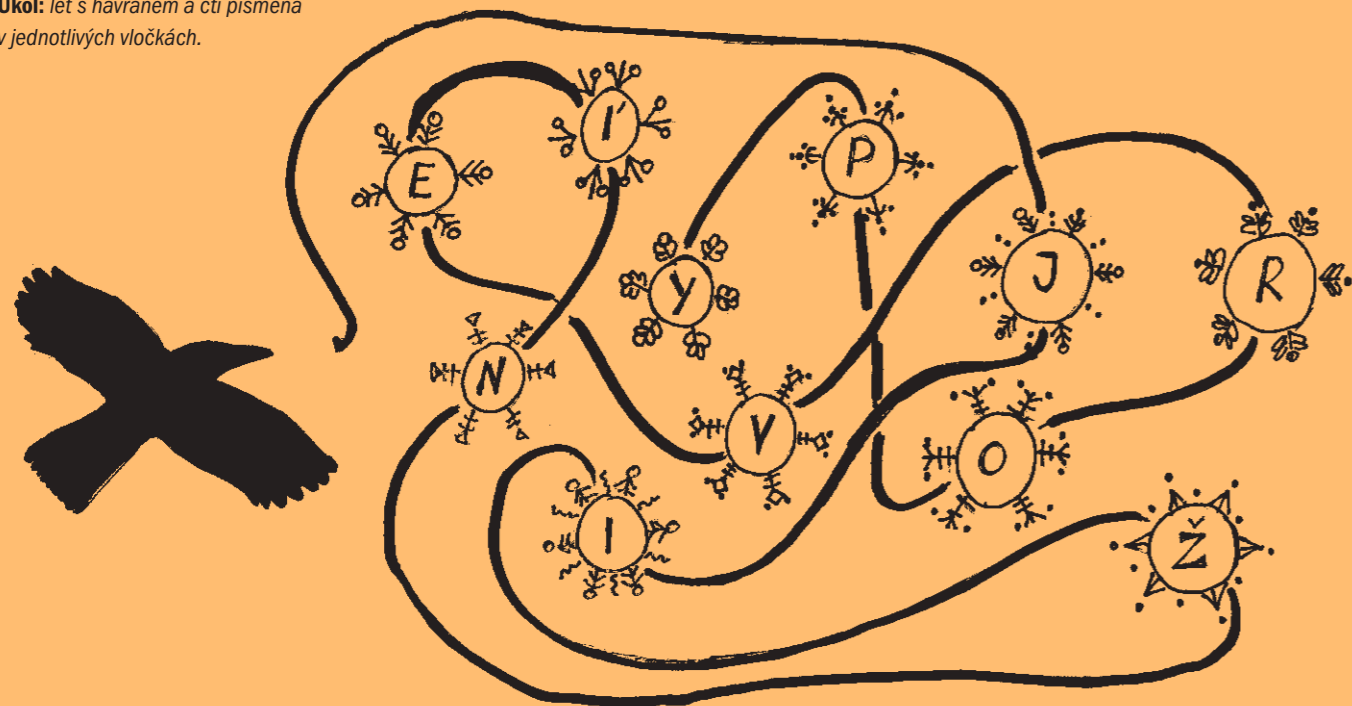
Když uhodí mrazy, teple se oblečeme, nasadíme rukavice a můžeme se jít klidně koulovat. A také trávíme mnohem víc času doma u kamen. Víte, jak zimu tráví některá zvířata naší přírody? Kamna nemají, musí se přizpůsobit:

Víte, co dělají v zimě?

1. Havran polní

Přílet havranů znamená, že zima je už opravdu tady. Na zimu k nám přilétají havrani ze severní a východní Evropy. Ale v létě u nás havrany potkáme také. Nejsou to však stejní ptáci jako v zimě, ale naši ptáci, kteří u nás hnízdí, a na zimu odlétají do teplejších oblastí ..... (tajenka).

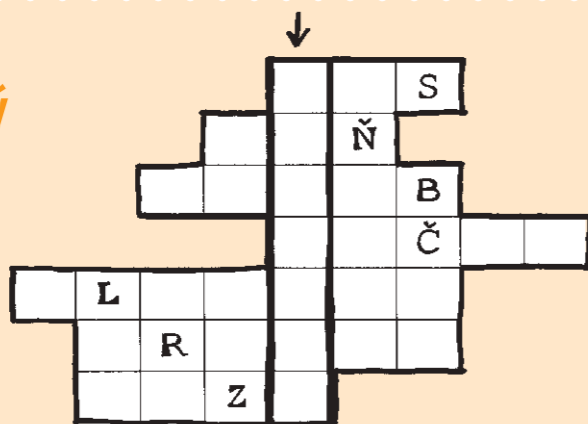
Úkol: leť s havranem a čti písmena v jednotlivých vložkách.

2. Medvěd hnědý

Medvědi nespí tak hlubokým spánkem jako psi. Pokud je mírná zima a příliš se oteplí, mohou se dokonce dočasně probudit. Březí medvědice celou zimu ani prospat nemohou, protože se jim v období od prosince do února rodí medvíďata. Ta jsou malá, holá a slepá a váží pouze kolem ..... (tajenka).

Úkol: do políček vepiš zvířata, která žijí s člověkem. Třeba na statku. Jako nápověda může sloužit, že dva živočichové jsou ptáci, dva šelmy, dva mají kopyta a jeden není šelma, i když má drápy. Tajenku pak čti ve zvýrazněném sloupci.

3. Čáp černý

Čápi černí, podobně jako jejich známější příbuzní, čápi bílí, odlétají na zimu do teplých krajín, kde mají šanci najít potravu i během zimních měsíců. Je to cesta daleká a zdaleka ne všichni ptáci se z ní na jaře vrátí. Vždyť létají až do ..... (tajenka)!

Úkol: ze slov čti jen písmena, určená číslicí pod obrázky.

4. Plch zahradní

Tento drobný hlodavec prospívá zimu stočený do klubíčka obtočený svým ..... (tajenka).

Ke spánku si pečlivě vybírá úkryt v dutinách stromů, ale někdy využívá i lidské stavby, jako stodoly a seníky. Aby zimu přežil bez přijímání potravy, musí se na podzim pořádně vykrmit, a jeho hmotnost se pak téměř zdvojnásobí!

Úkol: písmenka v první mřížce čti podle pořadí, které určuje mřížka druhá.

o	á	e	h	k
m	y	m	l	o
u	s	c		d

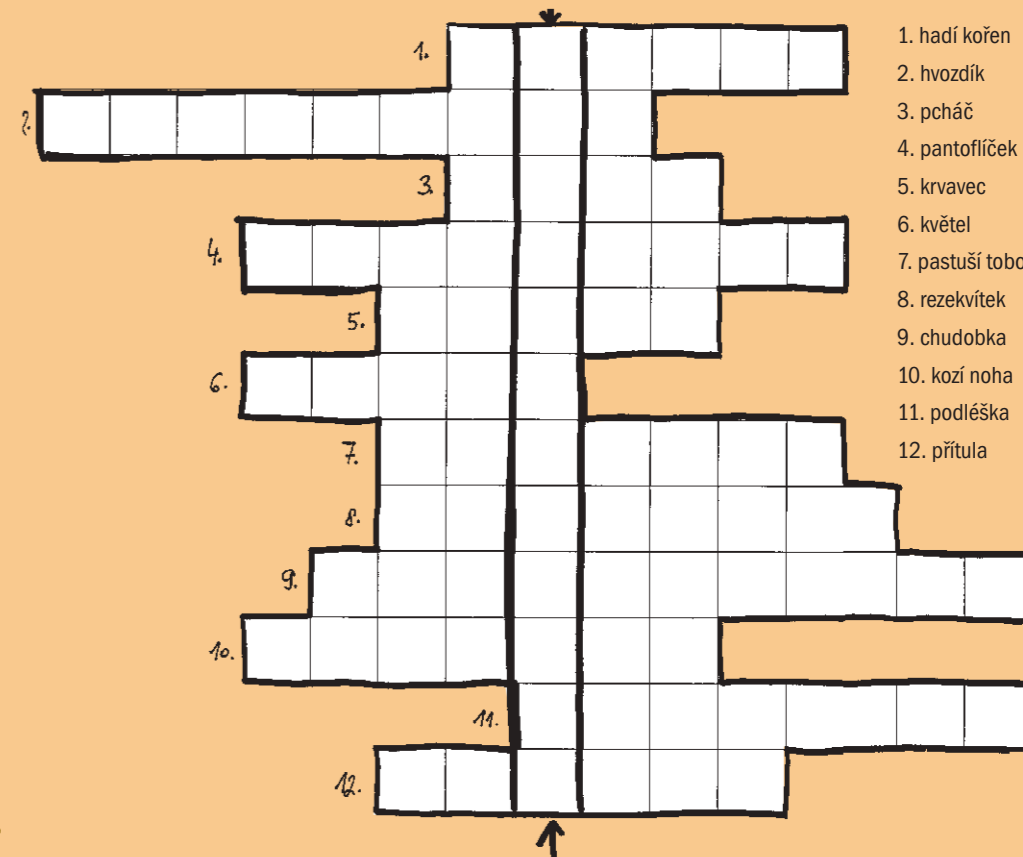
3	11	14	5	13
7	6	15	2	9
4	12	10	8	1

- Rozklíč:**
- 1) žení Evropy
  - 2) psi, kůň (pes, kůň, holub, kočka, slepička, králík, koza)
  - 3) Arktida
  - 4) dlouhým očáskem
  - 5) desítek zrnů (trésno, kartouzek, oves, sřevčink, toten, línce, kokoska, rozrazil, sedmikráska, bršlice, jaterník, svízel)
  - 6) přestávají přijímat potravu

5. Zmije obecná

Už během října hledají zmije úkryt na zimu. Tu tráví schované v díře v zemi, pod pařezem nebo v podobných úkrytech. Na obzvlášť vhodných místech může zimu trávit společně i několik ..... (tajenka)! Ze svého úkrytu vylézají na jaře již během března, nejdříve samci a několik dní po nich i samice.

Úkol: doplň názvy rostlin. Tajenku pak čti ve zvýrazněném sloupci.

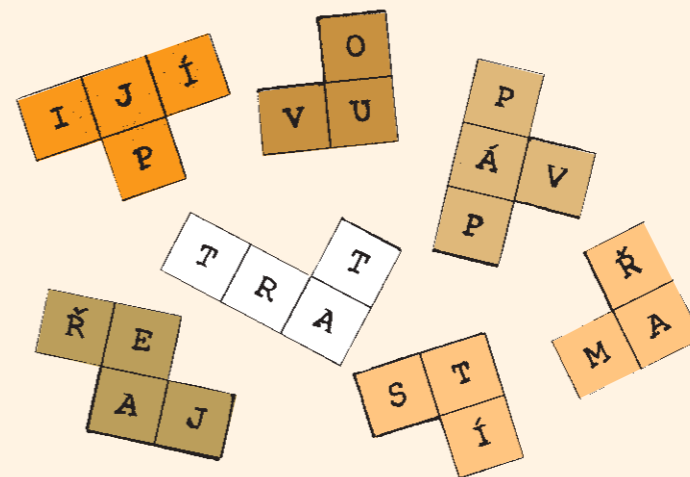

1. hadí kořen
2. hvozdík
3. pcháč
4. pantoflíček
5. krvavec
6. květel
7. pastuší tobolka
8. rezekvítek
9. chudobka
10. koží noha
11. podléška
12. přitula

6. Sumec obecný

Sumci dorůstají velikosti až 3 metry a mohou vážit až 150 kg! Aktivní bývají hlavně v noci a den tráví schovaní v dutinách, které si sami vyhloubí. V zimě se však, podobně jako ostatní ryby, stahují na hloubku, kde je voda teplejší, a až do jara ..... (tajenka).

Úkol: slož z dílků obdélník a pak čti písmena za sebou.

Dvoustránku připravili Jolana Nováková a Marta Hausnerová (ZO ČSOP Otkarína)

Velká zimní malovací soutěž podruhé!

Milé děti, soutěžte v naší Živé zahradě? Jestliže ano, máme pro vás soutěž navíc! Namalujte nám vaše ptačí krmítka a ptáky, které na něm o Vánocích uvidíte. Vaše obrázky, kde bude na zadní straně napsáno vaše celé jméno, adresa a kolik je vám let, nám zašlete na adresu: Český svaz ochránců přírody, Uruguayská 7, 120 00 Praha 2. Obrázky, prosím, pošlete nejpozději do konce února 2008. Autory nejhezčích obrázků odměníme dalekohledy!

Ptačí kolo Živé zahrady – jak na to?

I o letošních Vánocích, tak jako již několik předešlých let, budeme na svých zahradách pozorovat ptáky.

TEXT PETR N. STÝBLO

Protože nám to letos v kalendáři tak dobře vychází, můžeme si užít opravdu dlouhého pozorování. Začínáme už v pátek 21. 12. a končíme na Štěpána, tedy 26. 12. Pozorování na soukromých zahradách je tak dokonce delší, než na zahradách školních. Ty soutěží od 17. do 21. prosince. Samozřejmě, že kvalita našich pozorování bude velmi záležet na počasí, ale šance zvýšit si bodové hodnocení je rozhodně větší, než kdyby se pozorovalo pouze ve třech dnech vánočních svátků, jak to jiné zimy bývá obvyklé. Svoje šance výrazně zvýšíte, začnete-li už dnes ptáky na zahradě přikrmovat a poskytnete-li jim zdroj vody na pití i koupání. Svá pozorování nám nezapomeňte sdělit prostřednictvím přiložené mapovací karty nebo webu www.zivazahrada.cz!

Co musíte udělat, abyste na své zahradě mohli pozorovat cílové druhy ptáků?

Kos černý – Přilákat kosa není nikterak složité. Tento původně lesní obyvatel není na prostředí nikterak náročný. K hnízdění mu vyhovují husté keře či polodutiny, potravu sbírá především na zemi. Nechcete-li si přidělovat práci lákáním kosa, nechte na stromech pár nesklizených jablek. Přilákají nejenom kosa, ale i jejich blízké příbuzné kvíčaly. A bude-li tvrdá zima, mohou jablka přilákat i vzácné zimní hosty – brkoslavy. Je-li hodně sněhu, nejenom kosi uvítají, odhnete-li jim sněh z kousku trávníku.

Vrabc – S vrabci je to těžké. Z mnoha míst mizí a nikdo neví proč. Někde je vrabec domácí nahrazován vrabcem

Výroba ptačích krmítek v ekocentru Vlašim.

polním. Opět se neví proč. Vrabci mají smůlu – nikdo si jejich mizení příliš nevěší. Pravděpodobně je nemusíte lákat, máte-li doma výběh se slepicemi či třeba velká hospodářská zvířata (a s nimi nerozlučné hnojiště). Jinak mají vrabci rádi husté keře. Jsou zrnožraví a potravu sbírají radši na zemi než v krmítku. Naučte se rozlišovat vrabce. Polního lehce poznáte podle oválné tmavé skvrny na bílé tváři.

Sýkora (alespoň dva druhy) – Barvené sýkorky k sobě přiláká každý, kdo se jen trochu snaží. I proto si bod do soutěže zasloužíte jen tehdy, přilákáte-li aspoň dva druhy. To ve většině případů znamená koňadru a modřinku. S nimi se na krmítku občas objeví uhelníček či babka a velmi vzácně i parukářka. Ještě k té babce. Babky jsou u nás běžné dvě – sýkora babka a sýkora lužní. Rozeznat je od sebe je dost těžké, proto se v naší soutěži spokojíme s tím, že nám nahlásíte prostě babku. Jen ten, kdo si je v určování jistý, může napsat přesný druhový název. Jak přilákat sýkory? Nejlépe kouskem loje, odřezkem tlustého masa či olejnatými semínky slunečnice a máku. Zabere i ptačí pudink. Jako sýkoru nám můžete nahlásit i mlynařka. I ten se občas objeví na krmítku, ale spíš jen náhodou. Jak přilákat mlynař-

ky opravdu nevím. Pokud to někdo víte, napište!

Havran – Havran byl do soutěže zařazen asi omylem, protože se u nás na mnoha místech prostě nevyskytuje a tam jsou veškeré vaše snahy o jeho přilákání marné. Je to zajímavé. Přesto, že sem táhne tisíc kilometrů, u nás se chová naprosto záhadně. V některých obcích či městech jich zimují stovky, v jiných, a z našeho pohledu podobných, havrani nejsou. Havran v zimě žere všechno – masitou stravu, zbytky ovoce stejně jako odpadky na kompostě. Zkuste ho nalákat dlouhodobým pravidelným předkládáním odřezků loje na jedno místo.

Zvonek – Zvonci jsou zrnožrouti. O trochu méně než vrabci se bojí krmítek, ale radši mají sbírání potravy na zemi. Uvítají jakékoliv (nemožené!) obilí, řepku, prosa, konopí či univerzální semínka slunečnice.

Strakapoud – Strakapoudi už dávno nejsou jen lesní ptáci. Je jich u nás více druhů, ale na krmítko přilákáte jen strakapouda velkého, vzácně, a pouze místy, strakapouda prostředního. Dříve byl na krmítku docela běžným strávníkem i stráček, tedy strakapoud malý, ale teď jako by úplně zmizel. Že strakapoudy přilákáte na lůj, lojové koule či ptačí pudink, to už asi víte...

Červenka – Červenku spíše než na jídlo přilákáte na úkryt. K tomu, aby u nás tento teplomilný ptáček přežil zimu, potřebuje závětrí nízkých, hodně

Výsledky jarního kola

Celkem 245 účastníků soutěže nám zaslalo svá pozorování z května 2007. Nejvyššího bodového hodnocení kola (21 bodů) dosáhla zahrada Litomyšl 1.

Dalších 5 zahrad dosáhlo tříletého bodového hodnocení nad 50 bodů a obdrželo titul Živá zahrada! Jsou to:

název zahrady	mapovatel	Bodové hodnocení
Mořina 1.	Jaroslav Mrvík	56,45
Prachov 1.	Marcela Šanderová	55,35
Milevsko 1.	Ludmila Kálalová	55,55
Zhoř 1.	Vojta Kameník	51,6
Šumperk 1.	Marcela Kohajdová	50,2

Pro inspiraci přetiskujeme úryvky z dopisu Ireny Procházkové ze Základní školy Karla Hynka Máchy v Doksech:

*Vážení přátelé,
Moc rádi se zapojujeme do vaší „Živé zahrady“. V naší škole pozoruje živáčky téměř polovina učitelů a také část žáků. Na školní zahradě i na našich soukromých zahrádkách u domu „bojujeme“ o každého živáčka. Snažíme se je přilákat jak se dá. Vyrábíme krmítka, instalujeme pítka, necháváme na zimu hromady listů, vršíme kameny a dřeva pro ještěrky.*

Snažíme se nechat tu a tam i trsy kopřiv i vysokých trav, vysazujeme dřeviny s plody pro zvířata (jeřáby, habry, lísky, olše...). Kvetoucí porosty sekáme postupně, aby hmyz nepřišel o pastvu. A moc nás to baví! Doslova se předháníme, kdo získá dalšího obyvatele!

...Jak má vypadat Živá zahrada učíme děti i při hodinách ekologie a rodinné výchovy. O areál školní zahrady pečujeme při pěstitelských pracích a snažíme se šířit a zachovat vhodné plochy, úkryty, pastvu. A prostřednictvím našich výstav „vychováváme“ i veřejnost...

Nutno ještě podotknout, že v Doksech a nejbližším okolí berou Živou zahradu opravdu vážně. Soutěží tu už 42 zahrad! Na paty jim ovšem šlapou v Chotěboři, kde soutěží 31 zahrad!

hustých keřů. Na krmítku se červenka moc často neobjevuje. Když už, tak si zobne loje, možná i máku. To ji spíš uvidíte pít z ptačího napajedla.

Stehlík – Stehlíci si, zdá se, zvykli na blízkost lidí a vyskytují se u jejich sídel stále častěji. Na krmítku uvítají drobná semínka lnu, máku či řepky, ale ještě raději budou, když jim necháte v divokém koutku vaší zahrady (každá správná živá zahrada má divoký koutek) neposečené suché bodláky, pcháče, len a jiné rostlinky se semeny.

Špaček – Špačci se podobně jako červenky zřejmě rozhodli stále méně odlétat na zimu do teplých krajín. Pokoušejí se přežít zimu u nás. Někdy se jim to daří, jindy mají problém. Špačci, jak jistě víte, sežerou snad úplně všechno. Budete-li mít štěstí, přilákáte je stejně tak dobře na kus loje jako

na zbytky ovoce. Krmítkům se však spíše vyhýbají.

Brhlík – Brhlíci se co do vyhledávání potravy v zimě nijak zvlášť neliší od sýkory. Vřak s nimi často tvoří jedno hejno. Možná se trochu méně jak sýkory vzdalují od lesa či jiných porostů vyšších stromů. Krmítek se nebojí, ba naopak, často se v nich usadí, baští slunečnici a nedovolí sýkorkám se ani přiblížit.

Ostatní ptáci – Ne abyste se při soutěži soustředili jen na tyto vybrané druhy! I ostatní ptáci se počítají. Dokonce i ti méně oblíbení, jako jsou třeba sojky či straky, vám vylepší bodové hodnocení. ☺

*Autor je ornitolog, koordinátor programu Živá zahrada.
Kontakt – e-mail: zivazahrada@csop.cz*

S RNDr.
KARLEM HUDCEM

Se známým ornitologem RNDr. Karlem Hudcem jsme si u příležitosti jeho 80. narozenin povídali v příjemné podkrovní místnosti brněnské Veroniky, kterou spoluzakládal.

TEXT JAN MORAVEC

Sledujete naši ornitofaunu už přes půl století. Jak se za tu dobu změnila?

Radikálně. Když jsme s Karlem Šťastným a Láďou Bejčkem hodnotili výsledky všech faunistických výzkumů za dvacáté století, tedy přesněji řečeno za jeho druhou polovinu, protože serióznější výzkumy začaly až po válce, tak jsme zjistili, že zhruba jedna třetina druhů má stejnou početnost jako dřívě, jedna třetina ubyla, asi deset druhů zmizelo úplně, a jedna třetina naopak zvýšila početnost a objevilo se asi třicet nových druhů, které tady na začátku dvacátého století prokazatelně nebyly. Ty změny jsou velice rychlé. Je známý třeba případ hrdličky zahradní, která se šířila z Balkánu, během pěti let obsadila celou republiku, za dvacet let celou Evropu. Nebo labuť, ta se také rozšířila po celé republice během patnácti, dvaceti let. Z počátku to vypadá, že expanze toho druhu ekosystém, do kterého přichází, překvapuje. Když ty druhy dosáhnou maxima, začnou se vyrovnávat s tlakem prostředí, objeví se predátoři nebo nějaké jiné nepříznivé okolnosti a početnost toho druhu klesne, ustálí se.

Dá se říci, že nějaké skupiny ubývají a jiné přibývají, nebo to je zcela náhodné?

Jedna skupina mizí skutečně radikálně, a to predátoři většího hmyzu. Důdek, mandelík, ůhýci. To jsou druhy, které se živí kobylkami, cvrčky a podobně. Někteří zmizeli prakticky úplně, třeba ůhýk rudohlavý nebo ůhýk menší, mandelík už u nás taky prakticky není, zbývá ještě tak pár dudků a to je všechno. Značně se také snížila početnost vodních ptáků, kteří si hledají potravu

O ptactvu a o divadle

FOTO: JAN MORAVEC

pod vodou, zejména potápek. Souvisí to zřejmě s průhledností vody v rybnících. Intenzivní chov ryb, spojený s příkrmováním, hnojení vod i eutrofizace obecně způsobují, že voda se stává čím dál neprůhlednější, což zřejmě ztěžuje hledání potravy. A ještě jedna skupina se v poslední době stala středem pozornosti – ptáci polní krajiny. Ti jsou teď také na ústupu. Ono to bylo patrné už dřív. Když se v osmačtyřicátém začalo hlásat, že zemědělství se musí přizpůsobit průmyslu, rozoraly se meze a udělaly veliké lány, tak zmizela koroptev. To byl asi nejradikálnější symptom tohoto procesu, protože koroptvi byly do té doby miliónové stavy, byla hlavní lovnou zvěř. Najednou se během deseti let stala natolik vzácnou, že se přestala střílet, myslivci ji začali odchovávat, ale všechno marné, koroptvi je pořád málo. Teď se to týká čejek, v poslední době i skřivanů. Na druhou stranu se množí ptáci ve městech. To je zajímavý fenomén druhé poloviny dvacátého století. Právě teď dáváme dohromady takovou studii, které druhy přešly do lidských sídlišť. Ještě před třiceti lety bylo třeba nepředstavitelné vidět sojku, plachého strážce lesa, jak se vždycky psalo, který spustil pokřik, když člověk vstoupil do lesa, ale přitom ho nebylo vidět, byl skrytý někde

v koruně. Zatímco dnes žijí sojky uprostřed měst a přeletují před lidmi bez jakéhokoliv strachu. Velice podobné je to u strak. Zajímavé je, že třeba v Praze je strak plno již mnoho let, v Ostravě se objevily až o několik let později, ale v Brně zatím straky nejsou vůbec. Tady vidět straku je vzácnost, jen tak na přeletu.

Lze i u těch druhů, které se k nám rozšířily až v poslední době, vysledovat nějaké obecné tendence?

Jsou to druhy různého původu a různých ekologických nároků. Třeba hrdličky zahradní, nebo strakapoud jižní, který se k nám nastěhoval v padesátých letech a kterého zastavila Českomoravská vysočina, ti přišli z jihovýchodu. Což se většinou dává do souvislosti s oteplováním klimatu, ale ono to nebude tak jednoduché, protože ve stejné době se k nám šířily i druhy ze severu. Třeba kachny – polák velký, polák chocholačka, nebo labuť. Naopak některé teplomilné druhy od nás mizely, třeba polák malý. Ale změny klimatu jsou v poslední době pozorovatelné zejména na zimování některých druhů. Třeba u husy velké, to byl oblíbený objekt mých pozorování, byla pravidelná zimoviště našich populací buď v severní Africe, nebo

**RNDr. Karel Hudec,
DrSc. (*1927)**

se zabývá především ornitologií, dlouhá léta pracoval v Ústavu pro výzkum obratlovců a v Ústavu systematické a ekologické biologie ČSAV. Je spoluzakladatelem a dodnes aktivním členem ČSOP v Brně. Je členem Čestné rady ČSOP. Za významný přínos české ornitologii obdržel Cenu ministra životního prostředí a Cenu Josefa Vavrouška.

v jižním Španělsku. To bývala prakticky jediná zimoviště, všechny kroužkované husy byly hlášeny odtud. Postupně se to posouvá z těch afrických zimovišť do severní Itálie, do Maďarska, na cestě do Španělska se vytvořila zimoviště ve střední Francii a zhruba od pětasedmdesátého roku zimují husy velké ve stále vzrůstajícím počtu už i u nás. Jestli k tomuto posunu dochází u všech druhů těžko říct, žádnou studii na toto téma neznám, ale faktem je, že i ptáci, kteří mají zimoviště ve Středomoří, u nás zůstávají čím dál častěji na zimu. Třeba rehek domácí nebo pěníce černo-hlavá, což jsou dokonce hmyzožravci, pro které u nás zima obzvláště znamená nebezpečnou periodu pro přežití.

Můžete ještě uvést nějaké příklady těch druhů, které se bez ohledu na změny, probíhající v krajině, drží na stejné úrovni?

To jsou takové ty běžné druhy jako pěn-kavy, zvonci, obecně většina pěn-kavovitých ptáků, šplhavci, sýkory... Takové ty druhy, se kterými se setkává každý. Ale samozřejmě i u nich je vidět kolísání v jednotlivých letech. Záleží třeba na aktuálním průběhu počasí v době hnízdění v tom kterém roce. Obecnější trend se dá vysledovat až z dlouhodobějšího sledování. A početnost těchto běžných druhů se u nás sleduje až v posledních asi třiceti letech.

Co může každý z nás dělat pro ochranu ptáků?

Jak říkal jeden můj kolega – nejlepší pro ptáky, když si jich nikdo moc nevšímá. Což je částečně pravda. Když trochu odbočím – je zajímavé, že synantropizace většiny druhů ptáků se šíří od západu k východu, což může právě souviset s takovým tím emocionálním vztahem k ptákům, s jejich aktivní ochranou. Nejvíce různých milovníků ptactva, birdwatcherů a členů Královské společnosti pro ochranu ptactva, je v Anglii, odkud to jde přes západní a střední Evropu dál na východ. I když jsou samozřejmě výjimky, třeba vrány ve městech západní Evropy moc nejsou, ani u nás, ale v Moskvě nocují na Rudém náměstí tisíce vran.

Samozřejmě, například vyvěšování budek je rozhodně účelné, neboť hnízdních dutin je pořád málo. O tom, zda v zimě krmit nebo nekrmit, jestli

FOTO: ARCHIV NADACE PARTNERSTVÍ

Při předávání Ceny Josefa Vavrouška.

se tím populace místo posilování naopak neoslabuje, o tom se vedly diskuse vždy. Ale myslím, že zejména v případě krátkodobých kritických období, například když z ničeho nic napadne sníh, nebo když se na něm vytvoří ledová krusta, tak v tu chvíli je velice účelné příkrmováním pomoci.

Zdáleka nejdůležitější je ale naše tolerance k ptákům. Třeba, když se usadí poštolky na balkóně, dělají tam značný nepořádek, jsou tam zbytky myší, trus, prostě na ten balkón se nedá chodit... Přesto jsou lidé, kteří ten balkón zamknou, po dobu hnízdění na něj nechodí a snesou je tam. Nebo vlaštovky a jiřičky. Přesto, že jsou to ptáci lidem milí, hodně lidem jejich hnízda na domě vadí. On samozřejmě ten trus není moc příjemný, ale mnohdy stačí umístit pod hnízdo nějaké prkénko. Bohužel, v tomhle situaci ještě zhoršila kampaň kolem ptáčích chřípků. I když u pěvců chřípkové viry tohoto typu nejsou – to je záležitost především vodních ptáků a drůbeže – tak se i na mně obrací různí známí, jestli by neměli hnízda jiřiček raději shodit, že mají strach... S tím je někdy dost těžké bojovat.

Vy se nezabýváte jen ornitologií, ale třeba i divadlem...

To je spíš taková úniková zábava. Ta myšlenka vznikla už dávno, když jsme s Tondou Bučkem uvažovali nad poměry v Akademii a nad byrokracií, která tam je, a říkali si, že by si to zasloužilo udělat z toho nějaké divadlo. Vrátil jsem se k tomu až po devadesátém,

když jsem šel do důchodu. Sedl jsem, a protože jsem to nosil v hlavě, napsal jsem za čtrnáct dní takovou parodii z praxe. Jmenovala se *O vzniku druhů přírodním výběrem* a šlo v ní o to, jestli by Darwin mohl se svou prací obhájit kandidaturu...

Byly pak ještě nějaké další?

Další hra byla reakcí na snahu o vybudování mezinárodního uzlového letiště v Brně. 50 kilometrů čtverečních, pře-kладиště zboží mezi východem a západem, každou minutu jedno letadlo... Jmenovala se *Přístav*, namísto letiště to měl být mezinárodní uzlový přístav, pro který by se ovšem musela postavit v Železných vrátech přehrada, takže voda by zatopila celou středoevropskou kotlinu. Samozřejmě pouze s pozitivními důsledky. Potom jsme trochu upravili *Maryšu* pro dobu brainstormingů a thinktanků, Jiráskovu *Lucernu* jako restituční thriller s úpravami parku, projektovanými jedním známým brněnským urbanistou, mimochodem propagátorem myšlenky, že zeleň do města nepatří. A *Tiskovka* – to byla tisková beseda s mluvčím světového ústavu pro řízení počasí...

Autorem těch her jste byl vy?

Převážně. I když u některých se pouze načrtla myšlenka a vlastní texty pak vytvářeli jednotliví účinkující, někdy až při hře. Nyní již ale převzali divadlo mladší. ☒

stvím fotek a ilustrací, doplněné spoustou dalších informací textu. Těch si člověk zapamatuje stejně nepatrně, nechodí přeci do lesa nebo do skal, aby tam bifloval přírodovědu. Na tříkilometrovém okruhu hruboskalským lesem, blízkými loukami, kolem rybníků Pilského, Smíchovova a Bažantníku tak čeká sedmáct originálních zastavení. Oproti neďaleké naučné stezce Hruboskalskem je

Za lesní naučnou stezkou .....do Sedmihorek

Před dvěma roky vznikla v samém srdci Českého ráje, v Sedmihorskách, nová naučná stezka. Prochází turisticky atraktivním územím okolí Lázní Sedmihorek. Smyslem této stezky však nebylo přitáhnout další návštěvníky, těmi Hruboskalsko přetéká. Cílem bylo nabídnout těm, kteří odbočí z turistické zácpy na Zlaté stezce Českého ráje, aby si odnesli trochu jiný zážitek.

Netradiční stezka

Vznikl nápad vyrobit naučnou stezku trochu netradičně. Žádné tabule s množ-

Naučná stezka nemusí být vždy jen řada tabulí s popisy a obrázky...

TEXT LUKÁŠ BÍLEK FOTO MILAN BAJER

tahle určena hlavně dětskému návštěvníkovi, jeho smyslovému vnímání a fantazii. Když se však nikdo nekouká, užívají si ji i stydliví dospělí.

Trasa z velké části prochází lesem, proto se zaměřuje právě na les a jeho život. K tomu všemu je k dispozici tištěný dětský průvodce. Protože jeho forma

odráží hravou podobu stezky, je třeba jej dotvořit, dopsat, dokreslit. Každý tak má příležitost vytvořit si svého originálního průvodce po naučné stezce.

Pro skokany, hudebníky i stromoznalce

Naučná stezka začíná v sedmihorském kempu, turistickém epicentru Hruboskalska. Právě tady tráví své dovolené a prázdniny tisíce lidí a na výlety sem jezdí desítky škol. Zázemí kempu umožňuje větší rozlet než cestičky v okolních přírodních rezervacích. Proto se sem umístila zastavení, která potřebují více prostoru. Na pláži u rybníka si může každý vyzkoušet skok daleký. Jeho skok však není měřen soustavou metrickou, ale vzdálenostmi, které odpovídají skokům některých zvířat. Člověčí skokani si mohou porovnat svou výkonnost s blechou, žábou, zajícem, srncem a jinými skokany zvířecími.

Na opačné straně kempu si na své přijdou muzikanti. Nejen, že se průzorem ve stojanu zastavení dívají na nedaleký hrad Valdštejn, kde v baroku komponoval Václav Holan Rovenský, ale sami si mohou vyzkoušet, jak se na dřevo hraje. K dispozici je smrková kláda, která ukázkově rezonuje a pro ty náročnější pak čtyřmetrovy dřevěný xylofon.

Trasa naučné stezky míjí i památný dub. Protože by bylo příliš jednoduché oznámit tu jeho, alespoň přibližný, věk, musí si každý poradit sám. Pomůže mu v tom zastavení v podobě dubového špalku s letokruhy, podle nichž pak odhadne věk dubu.

Následuje řada zastavení, která se soustředí na rozeznávání některých druhů stromů. Jsou to třeba hruboskalské jehličnany – smrk, vetřelec douglaska i vzácná jedle. Na různých zastaveních se porovnávají podle kůry, habitu nebo šišek. Právě k zapamatování rozdílů polohy šišek slouží otočná dřevěná šiška – stojící jedlová a visící smrková. Listnáčům jsou věnována zastavení se stolečkem, na kterém se tvary listů obkresluje.

Hruboskalské studánky

Na úpatí Hruboskalského skalního města vyvěrá spousta pramenů. Aby se však návštěvník o nich něco dověděl, musí se u jednoho posadit a přes rameno číst dřevěnému Josefovi to, co má o pramenech napsáno v dřevěné knize. K oblíbeným zastavením patří i to s přesličkou největší. Sice se lze v literatuře

dočíst, jaké dorůstá velikosti, ale dvoumetrové pravítko u cesty je názornější. A také se můžete sami změřit.

Zastavení na okraji lázní se věnuje životu v odumřelých stromech. Není to náhoda, právě tady stojí mohutné bukové torzo. Proti němu je jedno menší, fošnové. V něm se potom ti zvědaví, kteří odklopí „dveřní kukátka“, dovědí, kdo všechno takový mrtvý strom může obývat. Okruh se uzavírá u rybníku Bažantníku, na opačném konci, než se skákalo na písčité pláži. Kromě koupajících se kempujících tu lze pozorovat i jinou vodní havěť a tu pak určovat podle nakreslených siluet.

Společnými silami

Naučnou stezku vybuudovalo Středisko ekologické výchovy Český ráj, které v Sedmihorskách sídlí, spolu s Autokempem Sedmihorky. K jejímu vzniku přispěly Liberecký kraj, Správa CHKO Český ráj, Obec Karlovice i společný program ČSOP a LČR, s. p., „Dřevo“. Stezka je okružní, dlouhá asi 3 km, o 17 zastavení. Dětského průvodce lze zakoupit na recepci Autokempu Sedmihorky, na Správě CHKO Český ráj a v ekocentrech SEV Český ráj. ☒

Autor je členem ZO ČSOP Křížánky. Kontakt – e-mail: csopkrizanky@seznam.cz

Středisko ekologické výchovy Český ráj

provazují společnými silami tři základní organizace ČSOP – Křížánky, Sedmihorky a Polabí. Středisko též úzce spolupracuje se Správou CHKO Český ráj. Součástí střediska jsou ekocentrum Věžák, ekocentrum Sedmihorky a informační středisko Bukovina v arboretu u Hrubé Skály. Činnost střediska je zaměřena na seznamování široké veřejnosti s problematikou ochrany přírody a krajiny Českého ráje formou osvětových programů, přednášek, dílen, terénních akcí, výstav a publikací. Součástí programů, na které jezdí děti z daleka i blízka, je samozřejmě i Lesní naučná stezka.

Více informací o činnosti SEV Český ráj naleznete na webových stránkách www.sevceskyraj.cz.

Naučné stezky a program „RWE Transgas Net. Blíž přírodě.“

FOTO: ZUZANA SÝKOROVÁ

V letošním roce uzavřel Český svaz ochránců přírody dohodu o spolupráci s firmou RWE Transgas Net, která se tím na dva roky stala generálním partnerem ČSOP.

Hlavním cílem této spolupráce, realizované pod hlavičkou programu „RWE Transgas Net. Blíž přírodě.“, je představování a šetrné zpřístupňování přírodního dědictví České republiky veřejnosti. V rámci programu je podporována mimo jiné tvorba naučných stezek a jiných informačně naučných systémů na lokalitách. Z prostředků programu, který je určen základním organizacím ČSOP, nelze hradit běžnou údržbu a opravy poškozených prvků existujících naučných stezek. Nová naučná stezka by měla být spíše kratší a měla by poskytnout víc, než jen informaci o přírodních krásách na informačním panelu. Může nabídnout třeba posezení pod dubem nebo s výhledem do údolí, chodníček přes mokřad, ornitologickou pozorovatelnu, interaktivní prvky a podobně. Měla by zkrátka návštěvníka zaujmout i jinak, než jen množstvím nově nabytých informací o druzích,

kteří se v daném místě vyskytují. V rámci programu byly zatím realizovány dvě naučné stezky. První byla veřejnosti představena **Naučná stezka Pozorovatelna** v bývalém vojenském výcvikovém prostoru Milovice-Mladá. Tato naučná stezka seznamuje návštěvníky s unikátní přírodou území, které bylo téměř devadesát let nepřístupné veřejnosti a kde „hospodařilo“ vojsko. Druhou naučnou stezku realizovala ZO ČSOP Iris na okraji města Prostějov. Jmenuje se **Naučná stezka biokoridorem Hloučela** a popisuje život v říčce Hloučela a v lesíku, který ji obklopuje. Podrobnější informace o jmenovaných naučných stezkách i o dalších podpořených projektech, včetně jejich lokalizace, najdete na internetových stránkách www.csop.cz.

Program je prozatím vyhlášen jen na dva roky, ale v případě oboustranné spokojenosti se předpokládá jeho pokračování. Pokud tedy uvažujete o vytvoření naučné stezky v duchu výše uvedených zásad, sledujte informace a výzvy v Depších ČSOP a v Aktualitách na www.csop.cz. ☒

Zuzana Sýkorová
(zuzana.sykorova@csop.cz)

Novinky v právu životního prostředí

Také rok 2007 přinesl podstatné změny v právu životního prostředí.

Obecný dopad na znečištění životního prostředí má zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů (č. 261/2007 Sb.), který v souvislosti s realizací první fáze daňové reformy mimo jiné zavádí nové energetické daně. Zavedení daní z uhlí, zemního plynu a elektřiny je reakcí na povinnost

Nová publikace

V září 2007 vyšlo v nakladatelství C.H. Beck v Praze již druhé, přepracované a doplněné, vydání učebnice „Právo životního prostředí“, které reaguje na aktuální legislativní vývoj. Publikace je komplexním přehledem českého práva životního prostředí. Je rozdělena na obecnou část, která se věnuje úvodu do tohoto právního odvětví, a část zvláštní, ve které je pozornost věnovaná jednotlivým prostředkům ochrany životního prostředí, zvláště územnímu plánování podle nového stavebního zákona, posuzování vlivů na životní prostředí a integrované prevenci a snižování znečištění. Dále se publikace zabývá ochranou jednotlivých složek životního prostředí (ovzduší, voda, půda, les, příroda a krajina, rostlinstvo a živočišstvo) a ochranou před zdroji ohrožení, kterými jsou například odpady, záření, hluk a vibrace, geneticky modifikované organismy nebo chemické látky. Na závěr rozebírá i právní úpravu ochrany životního prostředí v rámci některých lidských činností, například v rámci hornictví, zemědělství, dopravy nebo památkové péče.

ČR k transpozici příslušné směrnice ES, a to do konce roku 2007. Daně jsou prozatím stanoveny pouze v minimální možné výši.

Novela zákona o ochraně ovzduší (č. 180/2007 Sb.) určuje minimální množství biopaliv, které má být obsaženo v pohonných hmotách. Minimální množství je stanoveno odlišně pro jednotlivé typy pohonných

TEXT MILAN DAMOHORSKÝ,
PETRA HUMLÍČKOVÁ

hmot. Rok 2008 je rokem „přechodným“ a povinné množství je tedy nižší než jaké bude v následujících letech. Novelizován byl také zákon o posuzování vlivů na životní prostředí (č. 216/2007 Sb.). Po novelizaci tohoto zákona z roku 2006 podléhá zjišťovacímu řízení všechny záměry. Současná novelizace tuto situaci mění – pro podlimitní záměry je povinné zjišťovací řízení pouze v případě, kdy tak stanoví příslušný správní úřad nebo pokud je možný významný vliv na evropsky významné lokality nebo ptací oblasti. Možnost tohoto vlivu určí ve svém stanovisku orgán ochrany přírody. Vedle toho se mění i forma oznamování podlimitních záměrů. V průběhu měsíce října 2007 schválila vláda ČR závaznou část Plánu hlavních povodí České republiky, který stanoví rámcové cíle v oblasti plánování ochrany vod pro hlavní povodí ČR, tedy povodí řek Odry, Labe a Moravy. Od června 2007 je pak pro všechny členské státy Evropské unie přímo závazný důležitý komunitární právní předpis v oblasti poskytování informací a účasti veřejnosti – nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1367/2006 ze dne 6. září 2006 o použití ustanovení Aarhuské úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí na orgány a subjekty Společenství. Cílem nařízení je rozšířit používání ustanovení Aarhuské úmluvy i na činnost orgánů a institucí Evropského společenství. Nařízení se v obecné rovině vztahuje na jakýkoli veřejný orgán, instituci, úřad nebo agenturu založené Smlouvou o ES nebo na jejím základě a požaduje, aby orgány a instituce Evropského společenství zajistily účast veřejnosti na přípravě „plánů a programů týkajících se životního prostředí“ tak, že o nich budou veřejnost včas informovat a poskytnou jí příležitost k vyjádření připomínek.

M. Damohorský je proděkanem a vedoucím Katedry práva životního prostředí PF UK v Praze a předsedou České společnosti pro právo životního prostředí. P. Humlíčková je interní doktorandkou téže katedry.

Hvězdárna se nachází na severním okraji Vsetína, jen několik set metrů od nejvýznamnější turistické zajímavosti – vsetínského zámku. Byla otevřena 30. 7. 1950 z iniciativy členů místní pobočky Československé astronomické společnosti založené v roce 1948. Její činnost je zaměřena na vzdělávání a popularizaci astronomie, kosmonautiky i jiných přírodních věd zejména mezi mládeží.

Astronomické přednášky a pozorování

Na hvězdárně jsou pořádány přednášky a besedy nejen pro veřejnost, ale především pro základní a střední školy.

Praktické informace

Vstupné 10,- Kč, děti a mládež 5,- Kč.

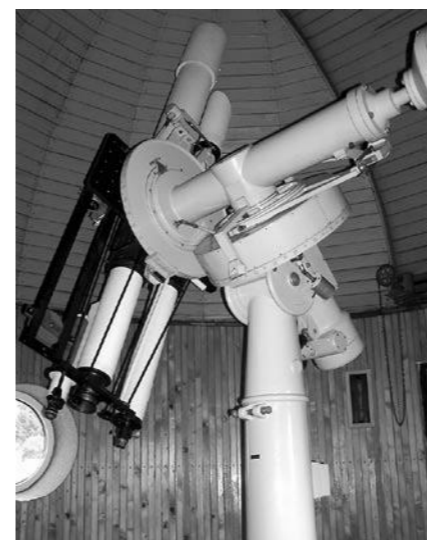
V rámci programu Zelená karta po předložení členského průkazu ČSOP nebo MOP zdarma.

Adresa: Hvězdárna Vsetín, Jabloňová 231, 755 11 Vsetín, e-mail: info@hvezdarna-vsetin.cz
Bližší informace na www.hvezdarna-vsetin.inext.cz

Jak na hvězdárnu?

Hvězdárna leží na severním okraji města, v sousedství vsetínského hřbitova (od nádraží 20–30 minut pohodlné chůze). Pro ty vybavené moderní technikou: 17° 59' 52,1" východní délky, 49° 20' 41,1" severní šířky.

Hvězdárna Vsetín

Astronomickou drobotinu si vychováváme již od nejtěplejšího věku. Pro nejmenší připravujeme pohádkově – astronomické pořady v přednáškovém sále věnované planetě Zemi, Slunci a Měsíci. Pro děti nižšího školního věku nabízíme řadu programů věnovaných Zemi, počasí, sluneční soustavě, hvězdnému vesmíru atd. Děti vyššího školního věku u nás mohou shlédnout také řadu programů věnovaných sluneční soustavě, Slunci, optickým přístrojům či vesmíru. Programy pro střední školy jsou orientovány na gravitaci, optiku, vesmír či astrofyziku. Pro zájemce jsou zajišťována astronomická pozorování Slunce i noční oblo-

hy hlavním dalekohledem s objektivem o průměru 200 mm od firmy Zeiss. Astronomická pozorování pro veřejnost se na vsetínském hvězdárně konají ve večerních hodinách za bezmračné oblohy, a to v úterý a v pátek. V případě zájmu většího počtu návštěvníků (školní výlety, letní tábory, turistické zájezdy...) je možné se s pracovníky telefonicky dohodnout na jiném libovolném termínu. V letních měsících je možné po dohodě s organizátory letních táborů v okolí Vsetína zajistit astronomické pozorování přímo v místě konání tábora, kde jsou často lepší podmínky pro sledování hvězdné oblohy než přímo ve Vsetíně.

Jako malé zařízení nabízí Hvězdárna Vsetín návštěvníkům méně formální

Zelená karta je program, který propaguje přírodní a kulturní hodnoty v České republice. V rámci programu spolupracuje ČSOP s řadou organizací, které poskytují členům ČSOP slevy na své služby či zboží.

TEXT PAVEL SVOZIL
FOTO EMIL BŘEZINA

přístup k popularizaci astronomie, než je obvyklý u velkých organizací tohoto typu.

Odborné aktivity

Většina odborné činnosti hvězdárny je v současné době spojena s oblastí výzkumu meziplanetární hmoty. Od roku 1995 zde pracuje jedna z neaktivnějších skupin pozorovatelů meteorických rojů v České republice, složená z bývalých členů astronomických kroužků.

Po zakoupení speciální kamery na konci devadesátých let byl na hvězdárně zahájen projekt „CCD fotometrie komet“. Zpracovaná měření jasností komet jsou odesílána do databáze mezinárodní organizace ICQ (International Comet Quarterly) a zde i publikována.

Hvězdárna také dlouhou dobu spolupracovala s Výzkumným ústavem energetickým v Brně v oblasti sledování

Využíváte „Zelenou kartu“?

Zajímalo by nás, zda využíváte program Zelená karta, jaké jsou vaše zkušenosti s ním a jak byste si představovali jeho další rozvoj. Uprostřed časopisu (u kalendáře akcí) naleznete krátký dotazník. Byli bychom moc rádi, kdybyste si udělali chvíli času a vyplnili ho. Tentýž dotazník naleznete též v aktualitách na www.csop.cz.

bleskových výbojů. I když Výzkumný ústav již projekt ukončil, přesto v této činnosti pokračujeme i nadále, hlavně z důvodů občasného zájmu veřejnosti o naměřené údaje.

Kromě registrace bleskových výbojů sledujeme ve spolupráci s Českým hydrometeorologickým ústavem také jevy doprovázející silné bouře. Občas rovněž provádíme ohledání škod způsobených bouřemi, kdy je cílem určit, jaký jev tyto škody způsobil. Takto se nám např. podařilo v roce 2004 odhalit výskyt slabého tornáda nedaleko obce Seninka či silný propad studeného vzduchu (tzv. downburst), který způsobil škody v oblasti „Na Mezných“ mezi Bratřejovem a Pozdřechovem.

V areálu hvězdárny se rovněž nacházejí dvě stanice Českého hydrometeorologického ústavu, a to stanice měřící znečištění ovzduší a automatizovaná meteorologická stanice.

Autor je odborným pracovníkem hvězdárny. Kontakt – tel.: 571 411 819, e-mail: svozil@hvezdarna-vsetin.cz

Stalo se ...

Květen 2007

- Národní kolo 12. ročníku Ekologické olympiády proběhlo ve Vlašimí. Na nejvyšší příčce se umístilo soutěžní družstvo ve složení Dominika Šulcová, Tereza Nedvěďová, Jaroslav Icha z českobudějovického Gymnázia Jírovcova.

Červen 2007

- Národní kolo přírodovědné soutěže pro dětské kolektivy Zelená stezka – Zlatý list se letos uskutečnilo na táborové základně Dopravák u Uherského Hradiště. V kategorii mladší vyhráli Ekokřepci z České Lípy, v kategorii starší Kaštani z Českých Budějovic. Ani jedni nejsou na stupních vítězů nováčky.
- Seminář pro zástupce Regionálních center ČSOP, pořádaný v rámci projektu Posilování činnosti nestátních neziskových organizací monitorujících a prosazujících zájmy občanů, se uskutečnil v Brně. Účastníci se dozvěděli novinky ze stavebního zákona, správního řádu, dále zásady komunikace s médií či pohled potenciálního sponzora.

- V Brně se sešla také Ústřední výkonná rada ČSOP. Jednala mimo jiné o projektech podpořených v rámci spolupráce s firmou RWE Transgas Net (některé z nich viz str. 7 a 27) a jmenovala několik nových členů odborných komisí.

Srpen 2007

- V tradiční celoroční soutěži přírodovědně zaměřených oddílů Stříbrná nit zvítězili Rejsci z Prostějova.

Září 2007

- V kempu Lávka u Vraného nad Vltavou se po roční pauze opět uskutečnilo Setkání členů a příznivců ČSOP. Účastníci si pochvalovali zejména dvě vycházky do okolí, skvěle připravené hostiteli ze ZO ČSOP Zvoneček – na Zvolskou Homoli a na Medník – a zajímavé páteční semináře, věnované mimo jiné správním řízením, ekonomice neziskových organizací, či využití moderních technologií GPS a SIS v ochranářské praxi. Kdo vydržel až do sobotního večera, mohl si za přežycování pečeného čuníka vyslechnout koncert kapely Olgoj Chorchoj. Škoda, že vinou nepříznivého počasí, technických problémů při rozesílce pozvánky a možná i poněkud vyšší ceny za ubytování dorazilo tentokrát jen 60 účastníků.

- Projekt Síť vzdělávacích a informačních center v chráněných krajinných oblastech ČR (blíže viz str. 14–15) jde do finále. Ve Křtinách u Brna se uskutečnil první z workshopů, na nichž si realizátoři jednotlivých projektů vyměňují své zkušenosti. Další dva budou následovat.

Říjen 2007

- Dárci kampaně Místo pro přírodu se sešli na jedné z vykoupených lokalit – na Zázmonicích nedaleko Hustopečí. Nepřízeň počasí vynahrádily neočekávaně rozkvetlé jarní květiny (hlaváčky, sasanky) i čerstvé produkty v nedalekých bořetických sklípkách. 8

Změny kontaktů

Začátkem listopadu došlo ke změnám mailových kontaktů na Kancelář ÚVR ČSOP. Základní e-mail je info@csop.cz, jednotliví zaměstnanci používají adresy ve tvaru jmeno.prijmeni@csop.cz, redakci časopisu můžete kontaktovat či své příspěvky zasílat na knd@csop.cz.

Nadační fond VEOLIA je od roku 2007 generálním partnerem projektu Uklidíme svět!

Uklidíme svět! – Clean Up the World 2007

Výsledky

- do jarního a podzimního kola akce Uklidíme svět! se v roce 2007 zapojilo celkem 72 partnerských organizací, 5467 dětí a 1449 dospělých
- příroda je čistší o 246 290 kg odpadu (z toho 18 543 kg odpadu tříděného)
- ve spolupráci s Integrovanou střední školou Údlice se podařilo vyčistit od odpadků část toku řeky Ohře v délce 31 km
- ve spolupráci se Sdružením pro Vltavu se obdobně podařilo zbavit odpadků téměř 80 km řeky Vltavy
- v obou případech organizátoři konstatují: „Opadků je méně a řeka se stává čistší!“

Za ochranářem Ing. Václavem Tichým, CSc.

Leckdy umírají lidé, kteří se nám ještě nedávno jevili jako plní života. Tak tomu bylo také s Ing. Václavem Tichým, CSc., který zemřel v Praze 5. 3. 2007 po krátké těžké nemoci ve věku necelých 79 let.

Václav Tichý se narodil 19. 6. 1928 v Praze, kde také vystudoval Lesnickou fakultu ČVUT. Roku 1952 nastoupil do tehdejších Výzkumných ústavů lesnických (později přejmenovaných na Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti) ve Strnadlech, kde pracoval až do svého odchodu do penze v roce 1990. Věnoval se hlavně výzkumu ptactva, a to jednak jeho využití v biologickém boji proti škůdcům z říše hmyzu, jednak vlivu ptáků na kalamitní rozšíření hmyzu. Výsledky tohoto studia však publikoval jen zčásti – mnoho zůstalo v poznámkách z terénu, protokolech a zprávách.

Ing. Tichý byl iniciátorem výroby ptačích budek, kterých bylo v letech 1984–1992 vyrobeno na 8000 kusů. Staral se o jejich vyvěšování na vhodných místech, zejména okruhu Praha-západ; vyvěšeno jich bylo 7500. Snahy o ochranu přírody prostupovaly celým životem ing. Tichého, který se v tomto směru mimořádně angažoval. Proto byl už v roce 1960 jmenován konzervátorem ochrany přírody okruhu Praha-západ a později krajským konzervátorem. Roku 1980 byl jedním ze zakládajících členů

Českého svazu ochránců přírody okruhu Praha-západ a po zániku okresní organizace byl od roku 1991 předsedou regionální rady ČSOP. Několik let byl také členem Ústředního výboru ČSOP. V letech 1989–1992 redigoval ing. Tichý regionální Zpravodaj ochránců přírody okruhu Praha-západ (řadu let předtím byl v jeho vedení), do něhož za léta napsal mnoho čtenářsky přitažlivých i vědecky významných článků. Kromě toho se až do zániku uvedeného časopisu (2001), věnoval jeho finančnímu zajišťování a distribuci. Úmrtím Ing. Václava Tichého, CSc. utrpěla ochrana naší přírody velmi citelnou ztrátou, která vzhledem k jeho znalostem a aktivitám bude jen obtížně nahraditelná.

František Kotlaba
(kráceno – plné znění nekrologu bylo otištěno v Depesích ČSOP č. 2/2007)

Chráníme životní prostředí

RWE Transgas Net. Blíž přírodě.

- Převážně ekologický zemní plyn. ▪ Pomáháme zpřístupnit chráněné oblasti lidem.
- Podporujeme vzdělávání dětí a mládeže v oblasti ochrany životního prostředí. ▪ Podpořili jsme rekonstrukci proslulé Mikulovské vinařské stezky. ▪ Přispíváme na vybudování environmentálního centra přímo uprostřed národního parku. ▪ Podílíme se na vzniku studie, jejímž cílem je navrátit Mikulovsku původní tvář.

RWE Transgas Net – Váš spolehlivý přepravce zemního plynu